

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Руда Ірина Володимирівна

**БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ
СТАНОВЛЕННЯ ТА СТРАТЕГІЯ РОВИТКУ**

Спеціальність 8.03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСм – 52

І.В. Руда

(підпис)

Науковий керівник:

д.е.н., проф. О.В. Дзюблюк

(підпис)

Дипломну роботу допущено

до захисту:

«__»_____2013 р.

Завідуючий кафедрою банківської справи,

Доктор економічних наук, професор

О.В. Дзюблюк

(підпис)

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
1.1. Сутність, структурна побудова та функції банківської системи у ринковій економіці.....	7
1.2. Характеристика основних етапів процесу становлення і розвитку банківської системи України.....	14
1.3. Національний банк України як верхній рівень банківської системи і головний регулятор банківської діяльності.....	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	
2.1. Характерні риси та особливості функціонування банківської системи України на сучасному етапі економічного розвитку.....	37
2.2. Оцінка діяльності вітчизняної банківської системи в умовах експансії іноземного капіталу.....	45
2.3. Вплив світової фінансово-економічної кризи на розвиток банківської системи України.	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	59
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
3.1. Напрями оптимізації впливу монетарної політики Національного банку України на економічний розвиток.....	61
3.2. Шляхи активізації кредитування банківською системою реального сектору вітчизняної економіки	69
3.3. Стратегія побудови ефективної структури банківської системи України з використанням досвіду провідних країн світу.....	78
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	99

Вступ

Актуальність теми дослідження. Банківська система України у сьогоднішній день є одним із найрозвиненіших елементів господарського механізму, усе це відбулось за рахунок того, що реформування її було розпочато раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку.

Банківська система розвивається постійно, навіть якщо даний процес має тимчасовий процес спаду, що в саму першу чергу пов'язано із відповідними змінами в економічній системі. Рівень розвитку банківської системи країни дзеркально залежить від рівня економічних відносин у країні.

Для ефективного функціонування банківської системи необхідною умовою є розвиток ринкових відносин в Україні, що об'єктивно визначає головну роль центрального банку, що до регулювання банківської діяльності. Національний банк України робить усе можливе для реалізації своєї основної стратегічної мети - забезпечення стабільності національної валюти шляхом проведення цілеспрямованої монетарної політики, зорієнтованої на зниження темпів інфляції та макроекономічна стабілізація.

Сучасну банківську систему України потрібно розглядати як велику цілеспрямовану динамічну та відкриту систему, що характеризується наявністю великої кількості елементів, що виконують різноманітні функції та мають багаторівневу ієрархічну структуру.

В останні роки у цій чітко злагодженій системі спостерігається тенденція до постійного підвищення економічної та політичної нестабільності на усіх рівнях. Банківські системи, що акумулюють політичні, інституціональні та макроекономічні ризики, за умов підвищення нестабільності опиняються в глибоко несприятливому становищі. При чому усі нестабільності, які виникають у банківському секторі мають негативні наслідки для розвитку економіки в цілому, а в деяких випадках провокує соціально-політичну кризу. Українські банки проходять серйозну перевірку часом в умовах економічних трансформацій. Вплив зовнішнього середовища, швидка зміна умов функціонування провокують постійне удосконалення банківської системи.

Рівень розвитку економіки в країні досить сильно залежить від стану банківської системи. Фінансова кризи, що охопила банківську систему України, нанесла їй великих проблем та розбалансувань. А цього можна зробити висновок, що банківська система потребує удосконалення, усунення негативних проявів, що мають місце в сучасній банківській практиці розробки фундаментальних та прикладних засад її подальшого зміцнення.

У зв'язку з цим виникає необхідність у аналізуванні теоретичних основ банківської системи та запропонувати рекомендації щодо покращення управління її розвитком, спрямувати цей розвиток у необхідне для економіки і суспільства русло.

Великий внесок у розробку питань, щодо теорії і практики функціонування банківської системи розробили зарубіжні вчені: Дж. М. Кейнс, А. Пігу, Дж. Сінкі, Й. Шумпетер, Е. Шоу, Дж. Герлі, М. Фрідмен, Е. Коен, Ф. Мишкін, Л. Красавіна, П. Роуз, В. Колесніков, А. Грязнова, Е. Жуков, О. Лаврушин, Ю. Львов. Величезна кількість праць на цю тематику присвячені вітчизняними вченими-економістами: О. Дзюблюком, О. Барановським В.С. Стельмахом, А. Морозом, О. Васюренком, Б. Івасівив, А. Гальчинським, Г. Карчеваю, М. Савлуком та іними.

Не применшуючи значення наукових напрацювань, слід зауважити, що в умовах фінансової кризи та економічних трансформацій вони потребують глибшого та постійного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є обґрунтування теоретичних основ становлення банківської системи, провести аналіз фінансової кризи та іноземного капіталу на банківську систему та економіку країни в цілому; запропонувати можливі напрямки розвитку на основі оцінки становлення банківської системи України.

Для досягнення цієї мети та розв'язання практичних й теоретичних проблем передбачена постановка наступних завдань:

- розглянути сутність, функції та структурну побудову банківської системи та охарактеризувати основні етапи процесу становлення і розвитку банківської системи України
- визначити основні завдання та функції Національного банку України

- оцінити діяльність вітчизняної банківської системи в умовах експансії іноземного капіталу

- визначити вплив світової фінансово-економічної кризи на розвиток банківської системи України.

- окреслити основні напрями оптимізації впливу монетарної політики Національного банку України на економічний розвиток.

- продемонструвати можливі шляхи активізації кредитування

- банківською системою реального сектору вітчизняної економіки

- визначити стратегію побудови ефективної структури банківської системи України при використанні досвіду провідних країн світу.

Об’єкт та предмет дослідження. **Об’єкт дослідження** – банківська система України як складова національної економіки, процеси її формування і розвитку в умовах перехідної економіки та механізми регулювання.

Предмет дослідження – теоретичні і практичні проблеми становлення, функціонування та розвитку банківської системи України.

Методи дослідження. Для дослідження впливу світової фінансово-економічної кризи та іноземного капіталу на банківську систему України були використані статистичні, математичні та техніко-математичні методи, а також методи фінансового аналізу та спостереження. На основі діалектних методів пізнання проведено вивчення етапів становлення банківської системи та визначено напрями позитивного функціонування банківської системи України.

Інформаційна база роботи. Статистичну базу дослідження становлять дані Національного банку України, Держкомстату та економічних, наукових і політичних періодичних видань. Фактологічну ж основу даної роботи містять закони України, постанови та декрети Кабінету міністрів України, Конституція України, нормативні документи НБУ та комерційних банків.

Наукова новизна роботи полягає як у теоретичному так і практичному вирішенні комплексу питань щодо удосконалення діяльності банківської системи України. Відповідно у процесі написання даної роботи отримано такі наукові результати:

- запропоновано єдине визначення банківської системи, а саме: Банківська система України - це розгалужена сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиної держави та підпорядковуються центральному банку. Надають різноманітні фінансові послуги та банківські продукти, як фізичним так і юридичним особам.

- запропоновано виділяти дві загальні групи функцій Національного банку, серед яких головною має стати група функцій захисту інтересів вкладників і кредиторів

- на основі дослідження практики зарубіжних країн, щодо ведення банківської справи наведено та запропоновано у використанні, на теренах України, певних організаційних моментів банківського бізнесу, що дасть змогу покращити та удосконалити його в нашій країні.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вони можуть використовуватись у процесі вдосконалення банківської системи України.

Структура роботи. Дипломна робота містить вступ, 3 розділи, висновок та список використаних джерел. Повний обсяг дипломної роботи – 98 сторінок, у тому числі 2 таблиці, 7 ілюстрацій, список використаних джерел зі 87 найменуваннями.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність, структурна побудова та функції банківської системи у ринковій економіці

Банки є одними з найстаріших і найбільших за активами фінансових посередників. Вважають, що перші банки вирости з контор міняйл в епоху Відродження в італійських містах. Як правило, під банком розуміють кредитну організацію, яка має виключне право здійснювати в сукупності такі банківські операції: залучення до вкладів грошових коштів; розміщення зазначених коштів від свого імені, за свій рахунок і на власний ризик, на умовах поворотності, платності, строковості; відкриття та обслуговування банківських рахунків і здійснення розрахунків. Банківські установи, на відміну від так званих "не грошових" кредитних установ, постійно створюють фінансові активи та керують їх переміщенням [7, с.75].

Розкриваючи зміст поняття "банк", необхідно звернути увагу на триваючий процес гармонізації банківського законодавства (зокрема в межах Європейського Співтовариства), оскільки міжнародне співробітництво в галузі банківського регулювання передбачає наявність щонайменше двох механізмів його здійснення - інституційного та нормативного. Європейське співробітництво знайшло відображення в банківських директивах, обов'язковість яких як нормативно-правових документів мала своїм джерелом Римський договір 1957 р. про створення ЄЕС. У першу чергу йдеться про так звану першу банківську директиву - Директиву "Про координацію законів, правил і адміністративних положень, що регулюють організацію і ведення бізнесу кредитних організацій" від 12 грудня 1977 р. № 77/780, яка містить поняття кредитної організації. Стаття 1 Директиви визначає кредитну організацію як "підприємство, чий бізнес полягає в отриманні депозитів або інших належних повернення грошових коштів від невизначеного кола осіб та в наданні кредитів за свій рахунок". Основною метою першої Директиви стало встановлення подібної системи контролю та ліцензування діяльності кредитної організації в країнах - учасницях ЄЕС. У той же час слід зауважити, що Директива лише дала загальне визначення кредитної організації,

залишивши за кожною країною право встановлювати критерії для ліцензування діяльності кредитних установ.

Друга банківська Директива ЄС, прийнята 15 грудня 1989 р., була покликана скасувати недоліки попереднього документа і містила три основні принципи, що виражають сучасні сутнісні елементи європейського банківського законодавства: 1) єдина банківська ліцензія, основана на принципі взаємного визнання; 2) принцип контролю органів банківського нагляду держави походження; 3) принцип формулювання мінімальних стандартів пруденційного регулювання. Ці норми дістали подальший розвиток у наступних банківських директивах [80, с.115].

Україна після проголошення незалежності одним з невідкладних і пріоритетних завдань визначила реформування банківської системи та, відповідно, розробку і прийняття національного банківського законодавства. У прийнятому 20 березня 1991 р. Законі України "Про банки і банківську діяльність" банками визнавалися установи, функцією яких було кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове і розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій.

Водночас зміни, що відбулися в національній економіці та політичному житті країни, потребували реформування банківського законодавства та врегулювання на рівні законів багатьох питань, які до того моменту залишалися врегульованими лише на рівні нормативно-правових актів НБУ. Інша редакція Закону України "Про банки і банківську діяльність", прийнята Верховною Радою України 7 грудня 2000 р., внесла істотні корективи в регулювання банківської справи. Однією з основних причин реформування банківської справи було спрямування державної політики на уніфікацію банківських стандартів та гармонізацію національного законодавства щодо законодавства ЄС.

Законодавство визначає банк як юридичну особу, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення до вкладів грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний

ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. З цього визначення випливає суть банківської діяльності та її характерні риси, розроблені теорією банківського права [80, с.116].

У загальному під значенням «Банківська система» розуміють законодавчо визначену структуровану сукупність різних видів банків та банківських інститутів, за допомогою яких здійснюється мобілізація коштів та надаються послуги щодо приймання вкладів і надання кредитів. Але це визначення не є однозначним. Так відповідно до навчального посібника «Банківське право України», банківську систему в Україні юридична наука визначає як внутрішньо організовану, взаємопов'язану, об'єднану загальною метою сукупність банківських та фінансово-кредитних установ, що утворені і діють на основі Конституції та законів України.

О. А. Музика під банківською системою розуміє сукупність банків різних видів і банківських інститутів, за допомогою яких акумулюються кошти та надаються клієнтам різноманітні послуги із приймання вкладів та надання кредитів.

О. А. Костюченко розуміє під банківською системою розгалужену сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком і йому підпорядковуються. Вчений відносить до банківської системи і фінансово-кредитні установи, що не мають статусу банку.

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», фінансова установа — це юридична особа, яка, відповідно до закону, надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру в порядку, встановленому законом. недержавних), що створені і діють на території України відповідно до закону.

На нашу думку, Банківська система України -це розгалужена сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиної держави та підпорядковуються центральному банку. Надають різноманітні фінансові послуги та банківські продукти, як фізичним так і юридичним особам.

Банківська система є елементом економічного базису суспільства, що розвивається відповідно до законів ринкової економіки. Ця система внутрішньо організована, взаємопов'язана, має загальну мету та завдання.

Банківська система є складовою частиною кредитної системи держави в цілому. Для того щоб банківська система функціонувала на високому рівні вона має відповідати таким вимогам:

1. У країні має бути вагома кількість діючих банків та кредитних установ. Таку систему потрібно розглядати як таку, що постійно та систематично розвивається та кількісно і якісно змінюється.

2. Дана система не повинна містити зайвих елементів. У такому секторі економіки країни мають бути відсутні банківські установи, які діють без належним чином оформлених ліцензій на здійснення банківських операцій, або утворені не у відповідності до чинного законодавства.

3. У країні має діяти центральний банк, який виступатиме основним координатором кредитних інститутів та ефективно виконує функції, що до управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці. Важливе значення і такій вимозі займає рівень незалежності центрального банку від уряду, який складається із таких елементів: система призначень функціонерів центрального банку, взаємовідносини з урядом, конституційне закріплення за центральним банком функції цінової стабільності, монетарне фінансування бюджетного дефіциту, монетарні інструменти.

4. Поряд із центральним банком має діяти велика кількість різноманітних комерційних банків, які в свою чергу здійснюють величезну кількість банківських операцій та послуг, як для фізичних так і для юридичних осіб. Також комерційні банки мають охоплювати усі аспекти національної економіки та розширювати і підтримувати зовнішньоекономічні зв'язки.

5. Банківська система є складовою більш широкої системи - економічної системи держави.

Таким чином банки органічно доповнюють та унеможливають загальний механізм регулювання господарського життя, взаємопов'язані із бюджетом і податковою системою

Банківська система тісно співпрацює з економікою, активно вносить зміни на соціальну сферу, що проявляється в накопиченні коштів населення і підприємств, сприяючи зростанню рівня життя у країні.

Усе ж таки банківська система - не механічне об'єднання різних банків, а специфічна економічна структура, яка має особливе призначення і виконує спеціальні функції в економіці. Ця система є законодавчо окресленою, чітко структурованою сукупністю фінансових інститутів, які займаються банківською діяльністю.

Дворівнева побудова - ключовий принцип побудови банківських систем у ринкових економіках, їх вирішальна якісна ознака, що безумовно відрізняє їх від інших систем. Однорівнева побудова можлива лише в тоталітарних економіках, де достатньо створити один державний банк і він може здійснювати на адміністративно-командних засадах і емісійно-касову функцію та кредитно-розрахункове обслуговування господарської клієнтури, як це, по суті, було в СРСР. Не було двох рівнів банків і в докапіталістичних, слабо ринкових економіках, коли кожний банк виконував весь набір функцій - і емісійно-касових, і кредитно-розрахункових [80, с.120]. Такий монобанк повністю позбавлений суто ринкових принципів функціонування - рівноправності сторін, взаємовигідності їх співробітництва, конкуренції на грошовому ринку, самофінансування, комерційного розрахунку, ринкових методів формування процента, валютного курсу тощо. У таких умовах справді не було потреби в центральному банку як органу, що поєднує решту банків у систему.

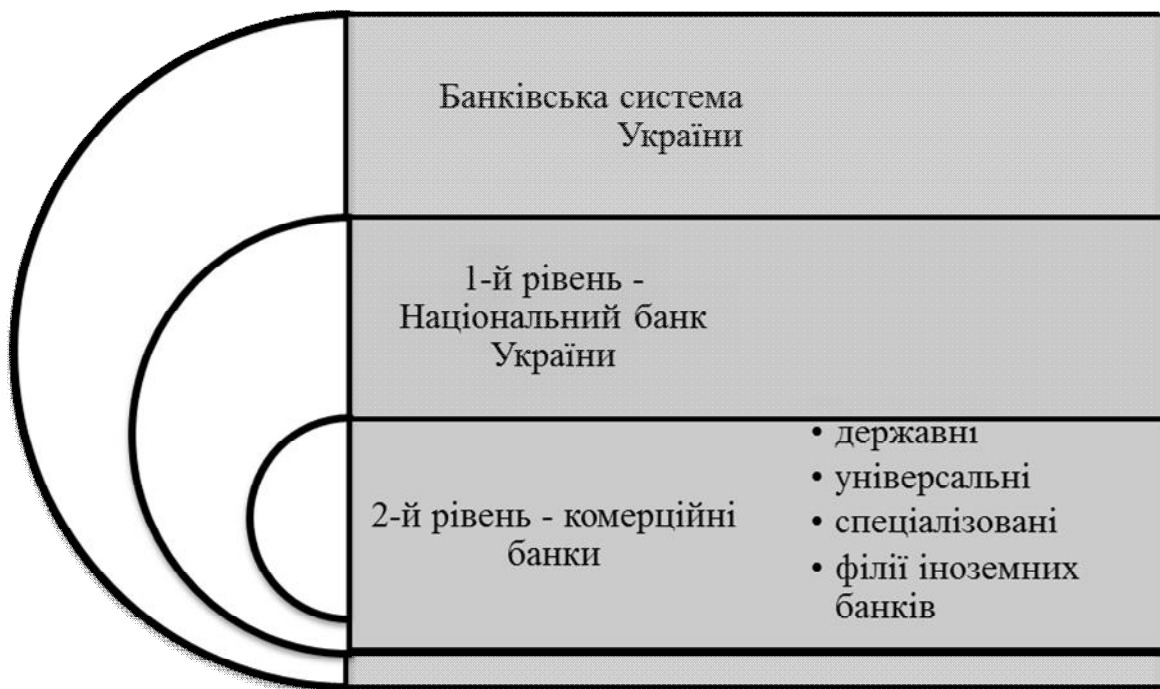
При дворівневій побудові на першому рівні перебуває один банк (або кілька банків, об'єднаних спільними цілями і завданнями, як, наприклад, ФРС у США). Такий установі надається статус центрального банку [80; с.130].

Банківська система України, як і у більшості країн світу, має два рівні.

На першому – Національний банк України та його організаційна структура, на другому рівні - комерційні банки різних видів і форм власності, спеціалізації та сфер діяльності з відповідною мережею установ (філії, відділення) (рис.1).

У ст. 4 Закону України "Про банки і банківську діяльність" зазначено, що банківська система України складається з НБУ та інших банків, а також філій

іноземних банків, які створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону.

Рис.1. Рівні банківської системи України

Перший рівень банківської системи України, як наведено у таблиці представлений НБУ, основним завданням якого є підтримання стабільності національної грошової одиниці та функціонування банківської системи в цілому.

Національний банк України, як і центральні банки країн з ринковою економікою, є емісійним центром України, виступає банком банків, банком уряду, органом банківського регулювання і нагляду, органом монетарного та валютного регулювання економіки. НБУ впливає на всі сфери економічного життя країни [3; с. 26].

Будучи головним банком держави, він є координатором діяльності кредитних інститутів і виконує функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці країни. НБУ зберігає кошти Державного бюджету України та позабюджетних фондів, організує розрахункове обслуговування центральних органів влади, здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законодавством випадках також за рахунок Державного бюджету України, бере участь в обслуговуванні державного боргу шляхом розміщення державних цінних паперів, їх погашення та виплат доходу за ними.

НБУ здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від органів державної влади, у своїй діяльності підзвітний лише Президентові України та Верховній Раді України в межах їхніх конституційних та юридичних повноважень.

Як головний банк України, НБУ здійснює регулювання обсягу грошової маси, застосовуючи відповідні інструменти, а саме: визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків; проводить процентну політику; рефінансування комерційних банків; операції з цінними паперами на відкритому ринку; депозитну політику; управління золотовалютними резервами; регулювання імпорту й експорту капіталу [3; с.75].

Найважливішу роль відведено для НБУ, як органу валютного регулювання і валютного контролю, який видає нормативні акти щодо ведення валютних операцій, визначає структуру валютного ринку України та проводить організацію торгівлі валютними цінностями на ньому, надає ліцензії із валютними цінностями, здійснює контроль за діяльністю банків та інших установ на валютному ринку.

НБУ є юридичною особою, що має статутний капітал, який у свою чергу являється державною власністю, печатку, що містить зображення Державного Герба України, займається господарською діяльністю. НБУ має у своїй власності відокремлене майно, закріплене за ним на праві повного господарського відання [3; с.114].

Отже, діяльність НБУ спрямована на забезпечення єдиної державної політики в галузі, кредитування, грошового обігу і розрахунків у народному господарстві та фінансування.

Банківська система України є досить специфічною, специфіка якої полягає у її функціях:

- 1) емісія грошей та регулювання грошової маси;
- 2) трансформаційна функція;
- 3) стабілізаційна функція.

Однією із найважливіших функцій банківської системи є функція створення грошей і регулювання грошової маси. Суть полягає в тому, що банківська система швидко мобілізує масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її згідно що до попиту на гроші.

Трансформаційна функція, суть якої полягає в тому, що банки, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів господарювання і передаючи їх іншим, маючи можливість трансформувати величину і строки грошових капіталів.

Виконання стабілізаційної функції забезпечується для банківської системи шляхом прийняття різноманітних законів, нормативних актів, що регламентують діяльність всіх аспектів банківської системи. Цим самим забезпечуючи ефективну і закономірну її діяльність [80; с.176].

Виконання банківською системою стабілізаційної функції проявляється двояко:

- у прийнятті низки законів та інших нормативних актів, що регламентують діяльність усіх її ланок - від центрального банку до комерційних банків;
- у створенні дійового механізму державного контролю і нагляду за дотриманням цих законів та за діяльністю банків узагалі.

Сучасна банківська система країни це сфера різноманітних послуг від традиційних депозитно-позикових і розрахунково-касових операцій, що визначають основу банківської справи, до найновіших форм грошово-кредитних і фінансових інструментів, що використовуються банківськими установами (лізинг, факторинг, траст тощо). Сучасна банківська система України як система ринкового типу розвивається і має великі перспективи в майбутньому. На 1 листопада 2010 р. в Україні діяло 176 банків, у яких працювали понад 160 тис. осіб. Серед них 2 банки державні, інші функціонують у формі акціонерних товариств, 53 банки створено за участю іноземного капіталу і 20 банків із 100% іноземним капіталом [11].

Банківська система України становить органічну частину загальноекономічного комплексу і безпосередньо взаємодіє з економікою країни в цілому. Її завдання - відігравати значну роль в утворенні оптимального середовища для мобілізації й вільного переливання капіталів, накопичення коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємництва.

1.2. Характеристика основних етапів процесу становлення і розвитку банківської системи України

Розпад Радянського Союзу слугував причиною прийняття Верховною Радою України в липні місяці 1990 року Декларації, яка у свою чергу слугувала

проголошенням у серпні 1991 року України, як незалежної та демократичної держави.

Декларація, державний суверенітет України та Закон “Про економічну самостійність Української РСР”, які законодавчо закріпили були за державою слугували правовою основою на самостійне формування власної банківської системи, що у свою чергу стало фундаментом для розвитку власної банківської системи.

З січня 1989 р. в Україні було розпочато створення комерційних та кооперативних банків. Станом на 20 червня 1990 р на території України було зареєстровано 25 банків (17 акціонерних комерційних і 8 кооперативних). Постановою від 20 березня 1991 року Верховною Радою України було оголошено власністю України Український республіканський банк Держбанку СРСР, Український республіканський банк державного комерційного промислово-будівельного банку "Укрпромбанк", Український республіканський банк Ощадного банку СРСР [2; с.15].

Згідно з цією постановою на базі Українського республіканського банку Держбанку СРСР було створено Національний банк України з його регіональними управліннями. З перших днів він проводить єдину державну політику у сфері грошового обігу, кредитування та забезпечення стабільності національної грошової одиниці [81, с. 67].

Розвиток сучасної банківської системи, незалежної України, отримав свій початок з 20 березня 1991 року. Саме тоді був прийнятий перший Закон України “Про банки і банківську діяльність”.

Формування сучасної банківської системи України відбувалось шляхом довгих років та різноманітних змін саме тому його можна умовно відобразити у декілька етапів:

І етап тривав з 1991-1992рр. – у продовж якого були здійснені процеси перереєстрації та реорганізації банківської системи тодішньої України. Другого жовтня 1991 року Національний банк розпочав перереєстровувати комерційні банки, які на той момент були зареєстровані ще Держбанком СРСР. Станом на 01 січня 1992 року в Україні було зареєстровано 77 банківських установ.

II етап розпочався в 1992 році та тривав до кінця 1993 року. В цей період розпочалась поява банків так званої “другої хвилі”. На засадах різних бюджетних та позабюджетних фондів, диверсифікації пасивів у діючих банках та внесків підприємств (шляхом прихованих кредитів), виникає ціла низка нових комерційних банків. На протязі цього періоду кількість зареєстрованих банків збільшилась на 66 установ, але і 3 банківські установи було вилучено з реєстру банківських установ. І уже на 01 січня 1993 року банківська система України налічувала 134 комерційні установи.

Також цьому етапу було притаманне масове створення малопотужних «кишенькових» банків, капітал яких частіш за все не перевищував вартості трикімнатної квартири на той час. Але все ж таки такі банківські установи зростали досить швидкими темпами за рахунок тодішньої гіперінфляції.

III етап тривав з 1994 року по 1996 рік. Йому притаманні перші банкрутства банківських установ. Суть цих банкрутств полягає у тому що комерційні банки були не готові до жорсткого контролю з боку Національного банку, до змін фінансового ринку та до змін, що стосувались банківськими процесами з середини банківської діяльності. Саме такі фактори призвели банківські установи до меж банкрутства. В результаті чого у 1994 році Національним банком України було ліквідовано 11 банківських установ; у 1995 році-20 банків; у 1996 – банкрутами стали 45 банків та 60 банківських установ знаходилось на межі прихованого банкрутства та протягом багатьох років вибурюватимуть право на існування, та здійснення своєї діяльності.

Уже починаючи з 1994 року на кредитно-фінансовому ринку України розпочали свою діяльність іноземні банки та їхні представництва та їх кількість становила 13 установ.

IV етап (1996-2000 рр.) – цьому етапові розвитку банківської системи України притаманна стабілізація числа банків та впровадження єдиної національної валюти – гривні. У етапі стабілізації продовжують свою діяльність 227 – 229 банків, серед яких: два – державні [15, с. 56].

Кількість банківських установ за період 1992-2000 р. зросла майже втричі. Швидкими темпами зростає кількість банків з іноземним капіталом – з 14 на кінець 1996р. до 31 на кінець 2000 року.

Станом на 01.01.1999 р. в Українській республіканській книзі реєстрації зареєстровано 214 комерційних банків, з яких 177 мали ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій.

Починаючи з 1996 – 2000 р. р. досить високими та швидкими темпами здійснювалася капіталізація банків: сплачений статутний фонд комерційних банків за період 1994 – 2000 р. зріс більше ніж у 30 разів; кількість банків зі сплаченим статутним фондом в 10 і більше млн. грн. [70, с. 16].

У загальному обсязі сплачених статутних фондів в 2000 році частка малих банків (з обсягом статутного фонду до 3 млн. грн..) становить 10%, середніх (від 3 до 10 млн. грн.) – 24%, великих (понад 10 млн. гривень) – 66%. Позитивним моментом являється те, що кількість малих та середніх банків поступово зменшується (відповідно із 78 до 72), а кількість установ зі значним статутним капіталом навпаки, зростає. Ця тенденція є результатом того що наступило певне оздоровлення та стабілізація української банківської системи у цьому періоді [82, с. 43].

Вирішальну роль відіграє процентна політика комерційних банків того часу. На цьому етапі виникла ілюзія у відсутності необхідного обсягу грошової маси, та фактично проблема полягала в ринках, на яких вони обертаються. Адже понад 50% грошей працюють поза банківськими рахунками – у нелегальному бізнесі.

Високий рівень процентних ставок сформувався унаслідок значного попиту на кредити та обмеженості легального грошового ринку пасивів. Відомий досвід неповернення кредитів у 1992 – 1995 роках теж слугував причиною підвищення рівня процентних ставок, а це в свою чергу слугувало компенсацією кредитних ризиків та активів, що не прощаватимуть. Причиною такого стану банківської системи слала велика кількість малих банків та їх розпорошеність; низькі доходи фізичних і юридичних осіб.

Не беручи до уваги зростання основних кількісних показників діяльності банківської системи її розвиток був низьким, особливо на фоні банківських систем розвинутих країн.

Недостатнім залишається рівень власне капіталізації комерційних банків. Підтвердженням цього свідчить наступне: загальна сума власного капіталу

комерційних банків України станом на 1 січня 2000 р. становила 1116,4 млн. дол. У середньому на один банк припадає 6,85 млн. дол. На фоні провідних банків світу забезпеченість капіталом українських банків настільки мала, що жоден з українських банків не ввійшов до списку першої тисячі банків світу, що був опублікований англійським журналом "The Banker" у 2000р.

Але серед українських банків за цим показником був банк України – «Промінвестбанк», що мав у своїй власності на початок 2000р. - 128,4 млн. дол., власного капіталу, в той час як останній банк з тисячного списку вже в 1994 р. мав 125,0 млн. дол. у провідних країнах світу [3, с. 120].

V етап тривав з 2000 по 2005 рік. Йому притаманна стабілізація фінансового стану банківських установ. Цей етап розвитку банківської системи України почався з прийняттям нового Закону України "Про банки і банківську діяльність" та Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг".

Банківська система України протягом цього періоду продемонструвала значні темпи зростання. Уже на початок 2001 року банківська система України налічувала 216 банківських установ, на кінець 2006 році було зареєстровано 193 банки, з яких переважна більшість зареєстрована у Київській (60%), Дніпропетровській (8%), Харківській (7%), Донецькій (6%) та Одеській (6%) областях.

Аналіз діяльності банків вказує на вкрай незначну, за світовими стандартами, їх діяльність, а також колосальну диференціацію можливостей різних банківських інститутів.

Так, активи всієї системи комерційних банків в Україні на початок 2003 року нараховують 12,7 млрд. дол., кредитний портфель – 8,8 млрд. дол., балансовий капітал – 1,9 млрд. дол. [3,с. 96].

Для порівняння: 2000 року капітал найбільших банків світу Citygroup (США) становив 54,4 млрд. дол., Mizubo Financial Group (Японія) – 50,5 млрд. дол., Bank of America Corp. (США) – 40,6 млрд. д, а величина активів Mizubo Financial Group (Японія) – 1,3 трлн. дол., Deutsche Bank (Німеччина) – 874,7 млрд. дол.

На початок 2003 року відношення балансового капіталу українських комерційних банків до ВВП нашої країни становить 4,5%, тоді як у Росії –

5,4%, США – 5%. Водночас відношення сукупних банківських активів до ВВП в Україні майже на чверть нижче ніж у Росії та вдвічі – ніж у США станом на 2003 рік [11].

За оцінками західних фахівців, середній рівень депозитів у «дуже багатих» країнах становить 53% до ВВП, «багатих» – 31%, «бідних» – 20%, «дуже бідних» – 13%. В Україні це співвідношення на початок 2006 року становить 17,5%, за результатами цих показників рівень депозитів в Україні перебуває між «дуже бідними» і «бідними» країнами [9, с.22].

VI етап починаючи з 2008 року і до сьогодні. Шостий етап розвитку банківської системи пов'язаний із початком світової фінансової кризи, яка на превеликий жаль не оминула й України та її фінансового становища.

Кризові явища, що перебували у державі ще більш підсилювались за рахунок зростання темпів інфляції, підвищення цін на товари та послуги, та стан політичної нестабільності. Але головною причиною підсилення кризових явищ було те, що з боку керівництва банківських установ була відсутня єдина стратегія виходу із ситуації, що складалась. Виходячи з цього перед банківським сектором країни виникла проблема, яка породжувала можливу втрату ліквідності великих банківських установ, що зумовила б крах банківської системи загалом. Неоднозначні заяви експертів, оприлюднені у засобах масової інформації спровокували в свою чергу депозитну кризу, результатом якої став той факт, що громадяни вкладники коштів у депозитні програми банків масово почали забирати свої вклади назад.

З відси розпочалось зменшення обсягів залучених коштів та зростання зовнішнього боргу банківської системи України. Крім цього, девальвація гривні у 2008 р. засвідчила недостатність капіталізації банків [76,с. 145].

Фундамент для розвитку кризових явищ у банківській системі України був закладений саме бурхливим розвитком кредитування під впливом низки внутрішніх і зовнішніх причин.

По-перше, в останнє десятиріччя перед фінансовою кризою спостерігалася тенденція до винесення обробних виробництв із розвинутих у менш розвинені країни (за умови наявності в них достатньо кваліфікованої та дешевої робочої сили) і зворотного перетоку заощаджень із менш розвинених до

більш розвинених країн. Це прискорювало зростання країн, що розвиваються, за рахунок зовнішнього фінансування (банківських кредитів, облігаційних позик і прямих інвестицій із розвинених країн).

По-друге, в Україні склалося сприятливе для стимулювання кредитування поєднання інтересів держави, банків, населення та виробників у якому держава відіграє одну з ключових ролей: зросли видатки з бюджету на соціальні цілі, що стимулювало споживчий попит, та пом'якшився характер грошово-кредитної політики НБУ, що профінансувало цей попит за рахунок споживчого кредитування.

У підсумку кредитне навантаження на населення зросло за 2005–2009 рр. з 3 тис. грн. на душу населення (близько 600 дол. США) до 15,7 тис. грн. (близько 2 тис. дол. США) станом на 2009 рік. В Україні додатковою негативною характеристикою процесу прискореного нарощування кредитування стало його фінансування за рахунок іноземного капіталу, що посилювало валютні ризики, збільшило зовнішнє боргове навантаження та залежність банківської системи від зовнішніх ринків капіталу [85, с. 154].

Світова криза ліквідності обмежила доступ банків до зовнішніх фінансових джерел, що разом із девальвацією гривні, погіршенням фінансового стану позичальників, розбалансуванням державних фінансів і політичною нестабільністю вкрай негативно позначилося на фінансовій стійкості банків, до проблеми ліквідності, що виникла на початку кризи, додалися проблеми якості активів та достатності капіталу. Вкрай складна загальноекономічна ситуація сформувала модель виживання банків, що передбачала відмову від надмірно ризикових операцій – економічний спад і високі темпи інфляції зробили нерентабельним кредитування корпорацій, що не могли сплачувати високі процентні ставки [85б с.160] .

Відтак, лише за умов поліпшення зовнішньої кон'юнктури на початку 2010 р. виникли умови для поступового пожвавлення економічної активності, а отже – поліпшення фінансового становища банків і відновлення їх кредитної діяльності. В цілому в 2009 р. та у січні-серпні 2010 р. функціонування банківської системи характеризувалося такими тенденціями:

1. Невпинно підвищувався рівень капіталізації банківської системи за рахунок державної програми рекапіталізації та шляхом залучення коштів від материнських іноземних компаній. Протягом 2009 р. сплачений зареєстрований статутний капітал банківської системи країни мав тенденції до збільшення з 82,4 до 119,2 млрд. грн., а норматив адекватності капіталу – з 14,01 до 18,2 %. Усього рівень капіталізації банківської системи підвищився з 10,0 % на кінець 2007 р. - до 19,97 % на 01.09.2010 р. Така прискорена капіталізація була здійснена за рахунок наступних причин :

- по-перше «технічна» бухгалтерська причина: за умов зниження курсу гривні збільшилася вартість валютних позик у гривневому виразі, тоді як норматив мінімального розміру регулятивного капіталу визначено у гривнях, і на його вартість девальвація істотно не вплинула.
- по-друге, частка проблемних кредитів у загальному обсязі кредитного портфелю банків збільшилася до 11,6 % на 01.09.2010 р., за офіційними даними, (40–50 % за експертними оцінками). За беззаперечної необхідності нарощування банками капіталу, на жаль, фінансові ресурси акумульовані банківською системою, не трансформувалися у кредити реальному сектору економіки. Загальний обсяг наданих кредитів у 2009 р. скоротився на 5,7 % і продовжив своє зниження у 2010 р. – обсяг наданих кредитів зменшився на 2,1 % за січень-липень 2010 р.[11]

2. Значно зменшилась ресурсна база за рахунок високого рівня недовіри до банків з боку населення та обмеженого доступу до зовнішніх ринків капіталу. Після періоду активного залучення коштів із зовнішніх ринків у 2009 р. основу ресурсної бази для банків становили внутрішні ресурси, насамперед кошти фізичних і юридичних осіб (понад 40 %), кредити НБУ (понад 10 %), кошти інших банків (до 40 %). При цьому депозити юридичних осіб демонстрували сталу низхідну динаміку через вимивання оборотних коштів та різке падіння рентабельності, а депозити населення користувались тенденціями, щодо зменшення через високу невизначеність та панічні настрої. У складних

кризових умовах одним з основних джерел фінансування для банків стали кредити національного банку держави – за 2009 р. обсяги рефінансування досягли 64,4 млрд. грн. Для окремих банків збільшення капіталу було однією з умов пролонгації кредитів отриманих від центрального банку, а також необхідністю для виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу. Національний банк України активно підтримував процеси рекапіталізації, відповідно збільшуючи максимально допустиму питому вагу субординованого боргу в регулятивному капіталі, що дозволило провести до капіталізацію дочірніх підприємств іноземних банків [85, с. 155].

3. Значно погіршувалися фінансові результати банківської системи, що зменшило фінансову незалежність банків та зумовило активне проїдання ними свого капіталу. Протягом 2009 р. – 8 місяців 2010 р., незважаючи на позитивну динаміку доходів банків (за 2009 р. зростання становило 16,6 %), у зазначений період збитки досягли 47,39 млрд. грн.. порівняно з прибутками в 7,3 млрд. грн.. у 2008 р., рентабельність капіталу – з 12,67 до –32,52 та –10,73 %.

Парадоксальним був той факт, що операційна діяльність більшості банківських установ залишалась прибутковою – у 2009 р., показник чистої процентної маржі збільшився з 5,03 до 6,21% становив станом на 01.09.2010 р. відповідно, процентний спред знизився з 5,18 до 4,82 %

Такі високі показники доходів банків пояснювались тим, що до цієї категорії доходу включався не лише отриманий, а й нарахований дохід отриманий від проблемних банків.

Збитки банківської системи негативно позначилися передусім на стані державного бюджету. У 2009 р. держбюджет отримав від банківської системи лише 909 млн. грн. у вигляді податку на прибуток. За даними Державної податкової адміністрації, це в 3,6 рази менше, ніж у 2008 р. За даними Держкомстату України, загальний зовнішній борг банківської системи станом на 01.01.2010 р. становив 30,7 млрд. дол. США і на 84 % складався з довгострокових запозичень [11].

Найприбутковішими виявилися банки, що спеціалізуються на роботі з корпоративними клієнтами та з іноземним капіталом, а саме: «Приват Банк»,

«Ощадбанк», «Сітібанк», «Каліон Банк Україна», «ИНГ Банк Україна» [85, с. 158].

У 2009 р. в умовах такого становища у банківській системі спостерігалось різке падіння обсягів кредитування економіки. Загальний обсяг наданих кредитів зменшився на 1,5 %, при цьому кредити не фінансовим і фінансовим організаціям виросли на 4,2 %, а фізичним особам зменшились на 14,0 % [11].

Стагнація у сфері кредитування пояснюється так: банки відмовлялись брати на себе додаткові ризики в умовах великої частки проблемних кредитів, необхідності підтримання ліквідності на належному рівні та високих темпів інфляції, що веде до необхідності підвищення процентів, так і неспроможністю підприємств реального сектору позичати під високі проценти необхідні їм цінності. З цих причин основний обсяг кредитів було спрямовано на рефінансування наявної заборгованості підприємств і населення: обсяг нових кредитів, виданих у 2009 р., склав 750,5 млрд. грн., що в цілому відповідало обсягам погашення раніше отриманих кредитів суб'єктами господарської діяльності.

Кредитів виданих для населення було лише на суму 45,5 млрд. грн., що з урахуванням погашення кредитів позичальниками у результаті призвело до зменшення заборгованості фізичних осіб на 17 %. Це означає, що з погляду необхідності активізації внутрішнього платоспроможного попиту динаміка споживчого кредитування є незадовільною.

Також варто відзначити, що кредитування продовжували лише невелика кількість великих системних банків (державні банки і банки з іноземним капіталом, переважно російським), що привело до перерозподілу ринку банківських послуг на їхню користь.

Відповідно до цієї активності кредитна діяльність банків також почала відновлюватися, про що свідчить динаміка надання кредитів – за січень-липень 2010 р. обсяг наданих нових кредитів зріс на 16,2 %. Достатній рівень ліквідності банків та наявність передумов щодо припливу коштів на депозити, політика зниження процентних ставок з боку НБУ створювали передумови для зменшення вартості кредитів у національній валюті.

Середньозважена вартість кредитів у національній валюті зменшилася з 19,6 % у грудні 2009 р. до 12,2 % у серпні 2010 р.

Однак деяке поліпшення кількісних показників кредитування не супроводжувалося поліпшенням якісних характеристик кредитного портфеля банків, а саме:

- зросла прострочена заборгованість за кредитами – за офіційними даними НБУ станом на 01.09.2010 р. до 85,2 млрд. грн.. (до 100 млрд. грн.. за експертними оцінками), збільшившись протягом 2009 р. з 2,2 до 9,3 % кредитного портфеля і до 11,6 % за вісім місяців 2010 р.[11]

- галузева структура корпоративного кредитного портфеля банків залишилася неефективною з погляду необхідності модернізації економіки за 2009 р. найбільша частка кредитів була зосереджена в торгівлі (35 % загального обсягу кредитів) та в будівництві (9 %) і за вісім місяців 2010 р. практично не змінилася.

1.3. Національний банк України як верхній рівень банківської системи і головний регулятор банківської діяльності

На першому рівні банківської системи знаходиться Національний банк України. Він є центральним банком країни, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначають Конституція України, Закон України «Про Національний банк України» та інші закони України.

Національний банк України має статутний капітал, який є державною власністю. Його розмір становить 10 мільйонів гривень. Збільшення або зменшення якого можливо лише за рішенням Ради Національного банку України. Джерелами формування статутного капіталу Національного банку є доходи його кошторису, а за необхідності — Державний бюджет України.

Національний банк заснований, як економічно самостійний орган, який здійснює свої видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законом випадках — також за рахунок Державного бюджету України. [52,с.78]

Національний банк не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади у свою чергу не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли одна із сторін добровільно бере на себе

такі зобов'язання. Також Національний банк не відповідає за зобов'язаннями інших банків, а інші банки не відповідають за зобов'язаннями Національного банку, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Одержання прибутку не є метою діяльності Національного банку. Плановані доходи та витрати Національного банку відображаються в кошторисі його доходів і витрат. Національний банк за підсумками року в разі перевищення своїх кошторисних доходів над кошторисними витратами, затвердженими на поточний бюджетний рік, вносить до Державного бюджету України наступного за звітним року цю позитивну різницю на покриття дефіциту бюджету, а перевищення витрат над доходами відшкодовується за рахунок Державного бюджету України, відповідно наступного за звітним року.

Згідно до Конституції України основною функцією Національного банку на сьогодні є забезпечення стабільності грошової одиниці України.

При виконанні своєї основної функції Національний банк також сприяє дотриманню стабільності банківської системи, та у межах своїх повноважень — цінової стабільності [52,с. 69].

Стан національної економіки не відноситься до функцій Національного банку України, така функція належить Кабінету Міністрів України. Також функцією щодо кредитування народного господарства не є функцією Національного банку — це функція комерційних банків.

Національний банк виконує інші функції, визначені Законом України «Про Національний банк України», відповідно до розроблених Радою Національного банку України Основних засад грошово-кредитної політики, НБУ визначає та проводить грошово-кредитну політику; він існує, як єдиний механізм який здійснює емісію національної валюти України та організує її обіг монопольно; існує як кредитор останньої інстанції для банків і організовує систему рефінансування; встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна; здійснює визначення системи, порядку і форми платежів, у тому числі між банками; визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту

банківської інформації; безпосередньо здійснює банківське регулювання та нагляд; здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках та веде Державний реєстр банків; складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування; відповідно до визначених спеціальним законом повноважень проводить валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення таких операцій; забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними і банківськими металами; аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин у країні тощо [52,с. 150].

Усі функції Національного банку зазвичай об'єднують в дві групи:

- функції захисту інтересів вкладників і кредиторів
- організаційні функції (управління й організація грошовим обігом);

Якщо ж аналізувати норми законодавчих актів, які визначають правовий статус центральних банків, можна дійти висновку про те, що центробанки у певній мірі об'єднують три функції:

- нормотворчу (що здійснює видання нормативних актів, які є обов'язковими для виконання всіма учасниками банківських відносин);
- виконавчу (здійснює державне регулювання банківської діяльності та реалізацію грошово-кредитної політики);
- попереджувально-карну (працює в аспекті юридичної відповідальності, оскільки центробанки, як правило, спроможні самостійно застосовувати широкий спектр санкцій за порушення учасниками банківського законодавства).

Саме питання про поєднання цих функцій трьох гілок державної влади в Національному банку України є досить дискусійне. В науці досить поширений погляд про те що недоцільно та не досить коректно поєднувати в рамках однієї установи (наприклад, центрального банку) всіх гілок влади.

Звідси є сенс у створенні декількох органів, які будуть доповнювати один одного, забезпечуючи необхідний механізм противаг. Аналіз верхнього рівня банківської системи ряду розвинутих країн, розгляд функціональних зв'язків між різними органами, що регулюють здійснення банківської діяльності, свідчать, що

в державах із ефективно функціонуючими кредитно-грошовими системами на практиці, як правило, реалізують принцип полі суб'єктності першого рівня банківської системи [52,с.165].

А саме розподіл обов'язків відповідно на цьому рівні банківської системи між різними органами забезпечує наявний механізм взаємних противаг і стримувань, що дозволяє страхувати банківську систему від непередуманих рішень будь-якого із керуючих органів.

Проводячи аналіз головних функції та завдання Національного банку України, можна виділити основні напрями, за якими відбувається взаємодія між ним та банківською системою держави в цілому.

Такими напрямками можуть бути наступні:

- здійснення грошово-кредитної політики;
- організація готівкового грошового обігу;
- здійснення рефінансування банківських установ;
- проведення банківського нагляду та банківського регулювання;
- створення та вдосконалення єдиної інформаційної мережі банківської системи країни, всередині якої відбуватиметься постійний обмін інформацією.

Останній напрям не є функцією Національного банку, однак це логічно впливає з усієї його діяльності, так як на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій уявити собі іншу модель обміну інформацією неможливо.

Національний банк України проводячи банківське регулювання та банківський нагляд, не може та немає права втручатися в оперативну діяльність банківських установ, які є самостійними суб'єктами підприємницької діяльності [52,с. 165].

Виходячи із статусу незалежного органу та функціональних особливостей правового статусу Нацбанк є єдиним емісійним центром, який у свою чергу являється публічною установою держави та має монопольне право грошової емісії на території України.

Національний банк має бути банком держави, який зобов'язується підтримувати загальнодержавні економічні програми якщо ті відповідно не

суперечать грошово-кредитній політиці країни. Він також повинен виконувати функцію «банку банків», тобто Нацбанк виступає кредитором останньої інстанції, який надає можливість банкам рефінансування на певних умовах і у тимчасових випадках потреби у ліквідних коштах. Одночасно Національний банк України мав би також залишатися органом, що здійснює банківський нагляд і контроль, який встановлює необхідний рівні стандартизації і компетентності у банківській системі [52,с. 230].

З вище наведених даних, можна стверджувати, що Національний банк володіє подвійною правовою природою, який з одного боку є органом державного управління в сфері банківської діяльності, а з іншого відповідно займається господарською діяльністю.

Головним чинником для визначення правового статусу Національного банку України є поняття та значення його автономії.

До поняття автономії центрального банку України включається ряд наступних показників, а саме автономія - означає наділенням центрального банку свободою дій, також заборонаю скасовувати чи переглядати рішення керівних органів центрального банку будь-якими органами виконавчої влади або законодавчої влади, за винятком оскарження таких актів у судовому порядку [52,с. 267].

Також виділяють основні критерії автономії Нацбанку, до яких відносять:

- залежність центробанку від інших органів державної влади;
- належні фінансові відносини між центральним банком і урядом в державі;
- процедура призначення на посаду голови та членів керівних органів Нацбанку;
- визначення строку дії повноважень голови та членів керівних органів та стабільність цих посад;
- «інтерналізація» керівних органів банку.

Так, Національний банк та Кабінет Міністрів України проводять взаємні консультації, що до питань грошово-кредитної політики, розробки та вдосконалення загальнодержавної програми економічного і соціального розвитку.

Також органи державної влади та Нацбанк проводять обмін інформацією. Національний банк на запит Кабінету Міністрів України надає інформацію щодо

монетарних процесів, які проходять в країні. Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади на запит Національного банку України надають інформацію, яка містить вплив на стан платіжного балансу[3,с. 150].

Національний банк України проводить та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України, якщо вона ніяк не суперечить забезпеченню стабільності національної грошової одиниці України.

Голова Національного банку або ж один із його заступників, за дорученням можуть брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України, але виключно на правах дорадчого голосу. У засіданнях Правління Національного банку можуть брати участь члени Кабінету Міністрів України також відповідно з правом дорадчого голосу[3,с. 159].

Національний банк підзвітний Президенту України та Верховній Раді України лише в межах їх конституційних повноважень.

Під підзвітність у свою чергу розуміють:

— призначення та звільнення лише половини складу Ради Національного банку Президентом України;

— призначення та звільнення також лише половини складу Ради Національного банку Верховною Радою України та за відповідним поданням Президента України;

— надання Президенту України та Верховній Раді України інформації про стан грошово-кредитного ринку в країні двічі на рік у встановленому порядку.

Національному банку забороняється надавати прямі кредити на фінансування витрат Державного бюджету України.

Що ж до статусу керівника центрального банку, то Конституцією України в статті 85 закріплено, що призначає на посаду та звільняє з посади Голову Національного банку України Верховна Рада України за поданням Президента України.

Цим підтверджується ефективність статусу керівника і значимість самого центрального органу державного управління. Строк повноважень Голови Національного банку України визначається згідно зі статтею 18 Закону «Про Національний банк України» і становить 7 років з 2013 року [11].

У разі не затвердження Верховною Радою України кандидатури, запропонованої Президентом України, питання керівництва Національним банком, а також порядок внесення нової кандидатури регулюються. Одна кандидатура може вноситись не більше двох разів.

Звільнення з посади Голови НБУ також проводиться Верховною Радою України за поданням Президента України у наступних випадках:

- закінчення строку повноважень Голови;
- набрання законної сили вироком суду;
- у зв'язку із заявою про відставку за політичними або особистими причинами, подається в письмовому вигляді та має бути прийнятою Президентом України;
- смерті або на підставі рішення суду щодо оголошення особи померлою або визнання безвісно відсутньою;
- припинення громадянства у разі виїзду за межі України на постійне місце проживання;
- та за поданням Президента України в межах його конституційних повноважень.

Важливим для автономії являється інтерналізація керівних органів банку.

Суть цього принципу полягає й тому, що голові, членам Правління та службовцям Національного банку України суворо заборонено бути народними депутатами України, виконувати роботу за сумісництвом, членами Уряду України, займатися підприємницькою діяльністю, крім викладацької. А також службовцям НБУ не дозволено бути акціонерами комерційних банків чи інших фінансово-кредитних установ. Теж важливим пунктом є те, що службовці НБУ не можуть брати позичок у будь яких банках, окрім Нацбанку [3,с. 163].

Такі, можливо жорсткі, обмеження встановлені лише з метою запобігання тиску на керівників і службовців Національного банку України з боку будь-яких органів держави або ж кредитно-фінансових установ.

Отже, можна зробити попередній висновок, що члени Ради НБУ не можуть розглядатися як його службовці та можуть займати інші державні посади.

До складу Ради Національного банку входять члени, що призначаються Президентом України та Верховною Радою України. Голова Національного

банку, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, відповідно входить до складу Ради Національного банку за посадою [3,с. 167].

Раду Національного банку очолює Голова, який обирається членами Ради строком на три роки. Членом ради може бути громадянин України, що має вищу економічну або ж фінансову освіту та досвід постійної роботи в органах законодавчої влади або на керівних посадах в органах центральної виконавчої влади.

Головним завданням Ради Нацбанку є проведення аналізу впливу грошово-кредитної політики держави на стан соціально-економічного розвитку України, надає рекомендації Правлінню НБУ щодо методів та форм прогнозування макроекономічних показників економічного й соціального розвитку України, валютного регулювання, політики курсоутворення, грошово-кредитної політики, та розвитку банківської системи, окремих нормативних актів з питань банківської діяльності тощо.

Рада НБУ може надавати рекомендації, але не має права втручатись у діяльність Правління Національного банку України. Такі рекомендації Ради банку розглядаються Правлінням Національного банку в період строком у п'ять робочих днів. Після розгляду Правління Національного банку надсилає до Ради відповідь, що до попередньо наданих рекомендацій [3,с. 178].

Але все ж таки Рада НБУ може використати право відкладального вето, щодо рішення Правління, таке рішення набирає чинності лише при його підтвердженні двома третинами від загальної кількості членів Правління Національного банку не пізніше протягом п'яти днів від дня застосування вето.

Також згідно із Законом «Про Національний банк України», Рада НБУ зобов'язана розробляти основні засади грошово-кредитної політики і подає їх для інформування до Верховної Ради України до 15 вересня разом із проектом закону «Про Державний бюджет України» на наступний рік кожного поточного року.

Ще одним із керівних органів Національного банку України є Правління. Згідно закону «Про Національний банк України» очолює Правління Голова Національного банку. Члени Правління затверджується Радою Національного

банку за поданням Голови Національного банку. Заступники Голови Національного банку входять до складу Правління за посадою.

Відповідно до статті 22 Закону «Про Національний банк України», до складу системи Нацбанку входять: центральний апарат; Банкотно-монетний двір; фабрика банкотного паперу; розрахункові палати; філії (територіальні управління); Державна скарбниця України; Центральне сховище; банківські навчальні заклади; інші структурні одиниці і підрозділи, які є необхідними для нормального забезпечення діяльності Національного банку.

Науковці України також визначають принципи системи Національного банку України.

До таких принципів відносять:

1. Принцип законності, суть його полягає в тому, що: Нацбанк існує у ролі центрального банку держави та існує як особливий центральний орган усі права та обов'язання якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України.

2. Принцип нормотворчості центрального банку. Усі підзаконні нормативно-правові акти, щодо стосуються питань банківської діяльності можуть прийматися та затверджуватись виключно Національним банком України і є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Ці нормативні акти видаються у формі постанов Правління НБУ, інструкцій, положень, правил та не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України [3, с. 180].

3. Суть принципу незалежності НБУ свідчить про закріплення за Національним банком України права встановлювати формально-обов'язкові правила поведінки.

Згідно з принципом незалежності Нацбанк:

- не допускає втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради НБУ чи Правління
- в межах наданої йому компетенції є незалежним;

4. Суть принципу економічної самостійності полягає у тому, що Національний банк є економічно самостійним органом, який проводить свою

політику за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законодавством випадках за рахунок Державного бюджету України.

Нацбанк для забезпечення своїх функцій може виконувати такі операції:

- купувати та продавати на вторинному ринку цінні папери;
- надавати кредити комерційним банкам для підтримки ліквідності за ставкою, не нижчою від ставки його рефінансування;
- здійснювати дисконтні операції з векселями й чеками;

Нацбанк у своїй діяльності має певні обмеження, а саме не може:

- бути акціонером або учасником банків та інших підприємств, установ;
- здійснювати торговельну, виробничу, страхову та іншу діяльність, яка не відповідає його функціям;
- здійснювати операції з нерухомістю, крім тих, що пов'язані із забезпеченням діяльності банку та його установ.

5. Принцип організації НБУ на базі державної власності полягає у тому, що статутний капітал НБУ є державною власністю та складає 10 мільйонів гривень, але може бути змінений за рішенням Ради НБУ [3, с. 168].

6. Принцип здійснення своєї діяльності без мети отримання прибутку. Саме цей принцип надає можливість НБУ у отримання доходів та подвійної правової природи де з однієї сторони як суб'єкта господарської діяльності, з іншого — як особливого органу державного управління.

7. Принцип вертикальної структури. Цей принцип означає, що призначення посадових осіб та їх підзвітність можуть здійснюватися виключно за встановленою законом вертикаллю [52, с. 165].

8. Принцип централізації. Національний банк наділений правом самостійно вирішувати питання створення, організації, ліквідації та реорганізації структурних підрозділів та установ НБУ, його підприємств, затверджувати їхні статuti та положення.

9. Принцип єдності системи центрального банку свідчить, що всім елементам системи обов'язково мають мати спільні завдання, цілі, єдність організаційної побудови та здійснюваних функцій.

10. Принцип колегіальності управління. Вищим органом управління Національного банку України є Рада Національного банку. Керівним органом виступає Правління Нацбанку [53,с. 160].

11. Принцип державної служби. Відповідно до законодавства, службовці Національного банку України є державними службовцями. Нижчестоящі службовці підпорядковуються лише вищестоящим органам НБУ і не підпорядковуються місцевим органам влади або управління.

12. Принцип дотримання банківської таємниці.

Під ним розуміється:

— також про обов'язки фінансово-кредитної установи та центрального банку повністю забезпечити дотримання відомостей, що складають банківську таємницю, а також встановити міри відповідальності за їх розголошення;

— закріплення в діючих законодавчих актах переліку відомостей, що складають банківську таємницю;

— про право клієнта фінансово-кредитної організації або центрального банку на збереження в таємниці та нерозголошення зазначених відомостей.

Висновки до розділу 1

У даному розділі ми розглянули сутність та структуру банківської системи, її головні функції. Розкриваючи зміст поняття "банк", необхідно звернути увагу на триваючий процес гармонізації банківського законодавства, оскільки міжнародне співробітництво в галузі банківського регулювання передбачає наявність щонайменше двох механізмів його здійснення - інституційного та нормативного. Також розглядаються основні етапи створення та розвитку банківської системи незалежної України. Розвиток сучасної банківської системи, незалежної України, отримав свій початок з 20 березня 1991 року. Саме той період коли був прийнятий перший Закон України "Про банки і банківську діяльність".

Формування сучасної банківської системи України відбувалось шляхом довгих років та у декілька етапів:

I етап тривав з 1991-1992рр. – у продовж якого були здійснені процеси переєстрації та реорганізації банківської системи тодішньої України.

II етап розпочався в 1992 році та тривав до кінця 1993 року. В цей період розпочалась поява банків так званої "другої хвилі".

III етап тривав з 1994 року по 1996 рік. Йому притаманні перші банкрутства банківських установ. Суть цих банкрутств полягає у тому що комерційні банки були не готові до жорсткого контролю з боку Національного банку, до змін фінансового ринку та до змін, що стосувались банківськими процесами з середини банківської діяльності.

IV етап (1996-2000 рр.) – цьому етапові розвитку банківської системи України притаманна стабілізація числа банків та впровадження єдиної національної валюти – гривні. Кількість банківських установ за період 1992-2000 р. зросла майже втричі.

Характеризується теоретична основа Національного банку України, як головного регулятора банківського сектору.

На першому рівні банківської системи знаходиться Національний банк України. Він є центральним банком країни, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і

принципи організації якого визначають Конституція України, Закон України «Про Національний банк України» та інші закони України.

Національний банк заснований, як економічно самостійний орган, який здійснює свої видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законом випадках — також за рахунок Державного бюджету України.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Характерні риси та особливості розвитку банківської системи України

Потужна банківська система є вкрай необхідним елементом забезпечення стабільного економічного зростання в Україні. Вітчизняні банки знаходяться у постійній часовій перевірці, що до економічних трансформацій. Швидка зміна умов функціонування, схильність до внутрішніх перетворень спонукають банківську систему до постійного удосконалення та відкритості зовнішньому середовищу. Рівень розвитку економіки значною мірою залежить від стану банківської системи.

Стратегія держави щодо банківської системи країни ґрунтується на принципі верховенства і збереженні та зміцненні ринкових засад діяльності банків, використання переважно опосередкованих методів впливу на процеси, які відбуваються у банківській сфері.

Усі ці фактори здійснюються за рахунок формування відповідної законодавчої та нормативної бази функціонування банків і ринку фінансових послуг та проведення контролю за виконанням установлених вимог. Частка держави також є присутньою в капіталі деяких банків і вона бере безпосередню участь у їх управлінні [20, с. 14].

Основою для зміцнення банківської системи України, підвищення її як надійності так і стійкості до кризових явищ є високий рівень капіталізації.

Як відомо, сумарний балансовий капітал усіх 176 банків України станом на 01.01.2013 року становить 169.8 млрд. грн.

А загалом обсяг капіталізації усіх українських банків становить близько 5,4% до ВВП (порогове значення цього показника — 20% [83, с.270]), що створює реальну загрозу фінансовій безпеці України.

На думку вітчизняних фінансових експертів, проблемними є не лише кількісні показники, що характеризують рівень капіталізації, а й її якість.

Річ полягає у тім, що капіталізація більшості вітчизняних банків складається з коштів переоцінки основних засобів, не сплачених відсотків, субординованого боргу. Зростання цих складових зазвичай можна вважати штучним нарощуванням

капіталу.

З огляду на те, що 55% української економіки перебуває у «тіні», занадто низька капіталізація вітчизняних банків, особливо у зв'язку із вступом України до СОТ, може мати фінал в якому, вони стануть неконкурентоспроможними порівняно з іноземними (станом на 01.01.2013 рік у банківській системі України працює близько 39.5% іноземного капіталу) [11].

Розв'язання цієї проблеми можливе у двох варіантах це може бути не лише за рахунок прибутків банків та додаткових внесків акціонерів, а й за умови довіри суспільства до вітчизняних банків як до надійних банківських установ.

Другий шлях то банківські установи зобов'язує здійснювати нарощення капіталу відкрито і публічно, щоб населення знало організаційну форму банків, їх власників, зокрема й реальних.

Для банків з недостатньою капіталізацією з боку НБУ теж мають здійснюватись наступні заходи впливу: зобов'язання продажу акцій; заборона на виплату дивідендів; введення обмежень на сплату відсотків за боргами та здійснення операцій, які істотно відрізняються від їх звичайної діяльності; обмеження на рівень відсоткових ставок за зобов'язаннями; заборона на виплату надлишкових компенсацій менеджменту і на прийняття депозитів від банків-кореспондентів [79,с. 130].

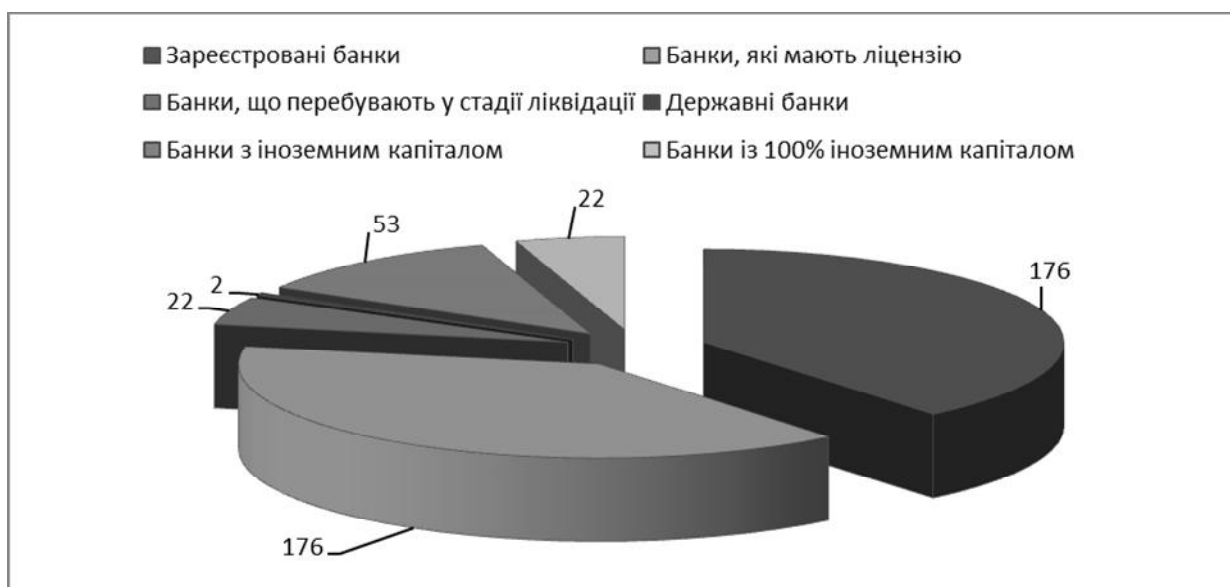
При таких умовах стимулом для відповідного розподілу прибутку на користь капіталізації може бути запровадження певних пільгових умов для оподаткування тієї його частини, яку спрямовують на збільшення банківського капіталу.

Станом на 01.01.2013 року в Україні було зареєстровано 176 банки (Рис.2.1).

Кожен регіон України характеризується досить високою концентрацією банківських установ, які в основному представлені філіями банків, майже усі головні офіси банківських установ розташовані у м. Київ [11].

Така велика кількість банківських установ повинна була б повністю забезпечувати потреби населення у банківських послугах.

Але, як відомо, якість банківських послуг лише до певної міри залежить від кількості банківських установ, які пропонуються на ринку послуг для фізичних осіб.

Рис 2.1 Динаміка кількості банківських установ в Україні за станом на 01.01.2013 рр.

Спектр та обсяги послуг, які надають банківські установи, є досить великим, але все ж таки залишаються досить обмеженими – тоді, як сучасні умови господарювання вимагають нових форм та методів банківської підтримки.

У промислово-розвинутих країнах присутній багатий досвід інновацій, в тому числі і в банків, частина якого представляє безперечний інтерес для банків, і може з успіхом використовуватись в Україні навіть при урахуванні специфічних умов.

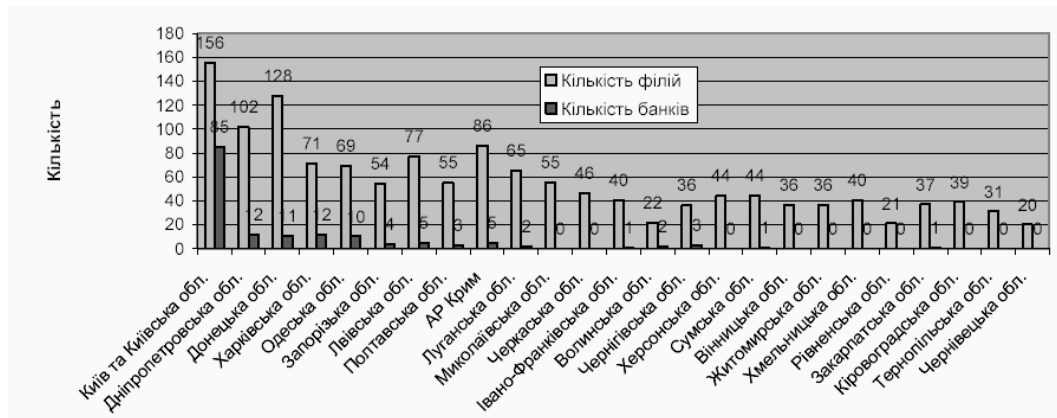
Забезпечення та здійснення прибуткової діяльності і підвищення рентабельності банківських активів – важлива умова стабільного функціонування і розвитку банківської системи України.

Доходи банків України за січень 2013 року становили 13,3 млрд. грн., а витрати – 12,7 млрд. грн.

Виходячи з цих показників сумарний прибуток склав 0,6 млрд. грн., що є досить не поганим результатом після виходу із кризових явищ [77, с. 53].

Порівняно з попереднім періодом дещо поліпшилися результативні показники діяльності банків.

Рентабельність капіталу має дещо вище значення у порівнянні з минулим періодом, а саме станом на 01.01.2013 року цей показник становить 3,03% (-5,27% - станом на 01.01.2012р).

Рис.2.2 Кількість банків та філій банків за регіонами за станом на 01.10.2012 р.

Рентабельність активів зростає у порівнянні із 2012 роком на 0,69%, та становить – 0,45%. Чиста процентна маржа теж зазнала значних змін, які на жаль є негативними, а саме зменшилася з 5,32% у 2012 році до 4,51% на початок 2013 року [11].

Як можна зрозуміти із вище наведених фактів, банківські установи України зберегли рентабельність своїх активів на рівні минулого року попри зменшення процентної маржі, що свідчить про збільшення обсягів активних операцій та про виважену політику процентних ставок (табл.2.1).

Основними шляхами покращення результативних показників у подальшому мають бути прогресивні структурні зміни в активах, капіталі, підвищені дохідності активів за рахунок скорочення частки не дохідних і проблемних активів, а також зниження вартості запозичених та залучених коштів витратності діяльності, зобов'язаннях банків, насамперед унаслідок скорочення адміністративних витрат тощо.

Та усе ж незважаючи на усі ці позитивні показники структура грошових доходів населення України та її динаміка все ще не спричиняють умов для ефективного розвитку ринку банківських послуг для фізичних осіб.

Таблиця 2.1

Основні результативні показники діяльності банків в період з 01.01.2010 до 01.03.2013 року*

Показники	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.03.2013
Рентабельність капіталу %	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	2,79
Рентабельність активів %	-4,38	-1,75	-0,76	0,45	0,42
Чистий серед %	5,29	4,84	4,51	3,75	3,34
Чиста процентна маржа%	6,21	5,76	5,32	4,51	3,98

*Джерело: офіційний сайт НБУ <http://www.bank.gov.ua>

Нажаль на сьогодні заробітна плата не займає ключового значення і за впливом на заощадження незабаром прирівняється до соціальних виплат (стипендій, пенсій, допомог). Про що свідчать результати анкетних опитувань, проведених у 2006-2012 роках. А саме в них йдеться про те, що певна частина вкладників, майже 45% неспроможна заощаджувати кошти в зв'язку з низькими заробітними платами, які в свою чергу ледве покривають потреби, що виникають в населення (рис.2.3) [11].

Також опитування свідчать про значні можливості вітчизняних комерційних банків щодо залучення заощаджень у населення. Саме тому необхідно постійно покращувати імідж банківських установ, але саме головне це відновити довіру до них самих, розширювати і якісно та зрозуміло для простого населення вдосконалювати депозитні операції, що здатні і примножувати ресурси банку і забезпечувати на цій основі їх широку участь в інвестиційній та кредитній діяльності.

Головною причиною катастрофічно малої частки заощаджень населення у банківських установах є не лише низький рівень довіри до вітчизняної економіки. Сьогоднішній рівень оплати праці, соціального захисту громадян України та їх низька купівельна спроможність є тими чинниками, що стримують розвиток

грошових заощаджень населення, а звідси, й розвиток виробництва, відтворення робочої сили, розв'язання найгостріших соціально-економічних проблем.

Здійснюючи аналіз стану ринку банківських послуг у аспекті залучення коштів від фізичних осіб, динаміка грошових вкладів населення за останні кілька років свідчить про зацікавленість банкірів до збільшення частки залучених коштів населення у своїх активах та зменшення довіри громадян до банків (особливо це стало відчутно в період кризи) [60,с. 7]

Рис. 2.3 Чинники, які стримують приплив грошових доходів громадян у банківські установи

Отже, за отриманими результатами проведених досліджень, 17% респондентів нарікають на недосконалу систему гарантій за знеціненими вкладками; 29% – на непривабливість системи державного страхування вкладів.

Порівняно невелика кількість опитуваних надає перевагу спеціальним інвестиційним програмам, які базувалися б на депозитах фізичних осіб.

У цілому ж за перше півріччя 2012 року загальний обсяг депозитів фізичних осіб збільшився на 10,3 % – до 339,3 млрд. грн. Цього приросту банківськими установами було досягнуто у більшості за рахунок збільшення вкладів у національній валюті, темп приросту яких склав 14,1 %, протягом зазначеного періоду був вищий більше ніж в два рази порівняно з відповідним показником в іноземній валюті (6,4 %) [63,с.301].

Обсяг депозитів суб'єктів господарювання протягом першого півріччя 2012 року зменшився на 7,7 % – до 167,7 млрд. грн., у тому числі в національній валюті

– на 7,1 %, в іноземній валюті – на 9,0 %. Проте в червні 2012 року динаміка депозитів корпоративного сектору характеризується збільшенням, яке становить 0,8 % порівняно з початком місяця. Такий приріст забезпечено за рахунок збільшення депозитів у національній валюті (на 1,8 %), тоді як депозити в іноземній валюті зменшилися на 1,3 % [11].

Саме збільшення депозитної бази банків супроводжувалося покращенням їх строкової структури. Так питома вага довгострокових депозитів у їх загальному обсязі станом на 01.07.2012 зростає до 33,5 % порівняно з 33,1 % станом на початок 2012 року.

Не зважаючи на ці показники рівень довіри населення до банків в Україні все ще катастрофічно малий, ніж у західних країнах із високо розвинутими ринковими економіками і банківськими системами. Про це свідчить те, що станом на 01.01.2013 року вклади населення в банках України становили приблизно 59,14% від сумарних зобов'язань, що в 1,5-2 рази менше, ніж у банках західних держав, де ця частка становить близько 80–90% [59,с.7-15].

Для того щоб наздогнати банківські системи економічно розвинених країн за цим показником, українським банкам потрібно близько 10 років при умові збереження темпів зростання вкладів населення, що склалися в останні три роки. А за для цього всім органам економічного та монетарного управління слід врахувати самий головний та проблематичний на сьогодні для України чинник, це чинник довіри до банків при прийнятті будь-якого рішення, пов'язаного з діяльністю банківської системи [57,с.20].

Недостатність залучення коштів у банки теж пов'язана саме з тим, що населення України через слабкий розвиток фінансового ринку має обмежений вибір інструментів для капіталізації своїх гривневих заощаджень. Банківські депозити на сьогодні є найдоступнішими з них. Але й цим інструментом населення користується лише за умов високої довіри до банків.

За її відсутності, яка є і на сьогоднішній день, більша частина гривневих заощаджень (приблизно 25–35 млрд. грн. (включаючи валютні)) зберігається в готівковій формі, або ж роздіблюється на декілька депозитів для зменшення ризику втрат від банкрутства банків.

Такий стан цієї проблеми потребує комплексного вирішення і нового підходу як на макро рівні, де мав би здійснитися перегляд податкової політики у сфері оподаткування доходів громадян та відповідні законодавчі зміни. Так і на внутрішньобанківському рівні, де зміни повинні проходити у напрямку спрощення та зростання доступності операцій для фізичних осіб, а також розроблення схем ефективної співпраці з кожним клієнтом – фізичною особою та використання коштів з максимально можливою ефективністю при мінімальному рівні ризиковості цих операцій [56,с. 35].

Підвищення довіри до банківського сектору в Україні є актуальним та одним із найважливіших завдань загальнодержавної ваги, зволікання з її вирішенням може найближчим часом відчутно загальмувати розвиток економіки країни.

Тому за для вирішення цієї проблематики необхідно вжити таких заходів:

- на сам перед повинні діяти самі банківські установи, створюючи нові вигідніші та доступніші для вкладників пропозиції;
- привести до ладу та відредагувати законодавчий і судовий захист прав та інтересів банкірів, що по суті, свідчить про недооцінку ролі банків і навіть певну неповагу до них з боку органів державної влади;
- також, щоб збільшити довіри до банку потрібно покращити систему гарантування вкладів населення.

Беручи до уваги необхідність підвищення рівня надійності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків на внутрішньому й міжнародних ринках, банківським установам необхідно вжити заходів щодо:

- підвищення ефективності контролю за діяльністю банків, досягнення повної відповідності Базельським принципам ефективного банківського нагляду, що у свою чергу передбачає вдосконалення чинного законодавства та нормативно-правових актів НБУ;
- підвищення рівня капіталізації банків, а саме шляхом залучення нових акціонерів, збільшення резервного фонду, результату діяльності, активізації процесів об'єднання банків, інтенсивнішого застосування процедури реорганізації банків шляхом приєднання та злиття малих і фінансово нестійких банків;

- створення єдиної інформаційної системи "Реєстр позичальників", що дасть змогу знизити кредитний ризик, за умови участі у ній усіх функціонуючих банківських установ;

- виходячи із завдань забезпечення фінансової стійкості банків та їх позитивного впливу на розвиток реального сектора економіки необхідна оптимізація структури капіталу, активів та зобов'язань;

- за рахунок підвищення технологічності та комп'ютеризації банківських операцій можливе значне підвищення прибутковості банківських операцій та послуг;

- упереджене здійснення банками сумнівних банківських операцій шляхом ідентифікації клієнтів та їх операцій, посилення боротьби з відмиванням брудних грошей, а саме шляхом здійснення відповідного контролю за наявністю в банків положень, практики та процедур щодо протидії відмиванню грошей, набутих злочинним шляхом удосконалення чинного законодавства України з питань кредитування, посилення захисту прав та інтересів кредиторів [54, с. 46];

- процес підвищення довіри кредиторів і вкладників до банків шляхом збільшення стабільності, стійкості й конкурентоспроможності на світовому ринку банківської системи України, спроможної максимально та якісно задовольнити потреби економіки й населення у кредитах та інших сучасних банківських послугах.

2.2. Оцінка діяльності вітчизняної банківської системи в умовах експансії іноземного капіталу

Звертаючи увагу на тенденції глобалізації, що розвиваються на світових фінансових ринках, присутність іноземного капіталу в банківських секторах країн, є об'єктивною реальністю. Проблеми доступу іноземного капіталу та його впливу на діяльність українських банків, фінансову стійкість банківської системи в цілому та економічну безпеку держави набувають особливої актуальності.

Саме процес трансформації банківської системи за останні роки набув такої швидкості, що на сьогодні провідні науковці та банкіри обговорюють вже нову

проблему – перспективи діяльності вітчизняної банківської системи під переважним контролем іноземного капіталу [44,с. 423].

На сьогодні у світі нараховується понад 100 країн, де існують ті чи інші обмеження, щодо доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг цих країн. Головною причиною застосування таких обмежень є те, що національна банківська система розглядається не лише в аспекті її суто економічних функцій, а й у гео економічному і стратегічному аспектах як чинник фінансової безпеки держави.

В країнах Центральної та Східної Європи активна експансія іноземного капіталу в банківський сектор розпочалася ще в середині 1990-х рр. За даними на 2010 р. у цих країнах банки з іноземним капіталом контролюють в середньому понад 60 % активів банківської системи (в Чехії – 66 %, в Угорщині – 62 %, в Польщі – 70 %) [86,с. 286].

Відповідно до статті 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» для інвесторів з іноземним походженням на території України встановлюється національний режим інвестиційної діяльності. Таким чином, банки, які належать іноземному капіталу, мають діяти у рамках національного правового поля.

Зважаючи на це, слід урахувувати той показник, що власники іноземного капіталу, розпоряджаючись ним, передусім керуватимуться власними інтересами, а не пріоритетами розвитку банківської системи України та економіки держави.

Саме тому вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на вітчизняному ринку банківських послуг має підпорядковуватись стратегічним цілям соціально-економічного розвитку України, підвищення національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцнення грошово-кредитної системи держави.

У законодавстві України поняття «іноземний банк» визначається, як: банком з іноземним капіталом слід рахувати банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвесторові, становить не менше 10%. Для відкриття на території України дочірнього іноземного банку слід інвестувати 10 млн. євро – мінімальну суму, необхідну для відкриття банку, що є достатньо привабливою пропозицією для іноземних інвесторів[8,с. 87]

Основними внутрішніми умовами експансії іноземного капіталу в банківську систему України є: обмежена кількість фінансово надійних банків в Україні; конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи та структурна розбалансованість вітчизняної банківської системи.

А уже основними зовнішніми передумовами експансії іноземного капіталу в банківську систему України є наступні процеси: експансія банківського капіталу з перенасиченими ресурсами ринків промислово розвинутих країн; фінансові глобалізації у світі; завершення переділу ринків банківських послуг у країнах Центральної та Східної Європи.

Можна зауважити, що перший дочірній банк в Україні створила голландська фінансово-кредитна установа ING в 1995 р. [86,с. 186]. Іноземні банки почали активно впроваджувати свої зусилля на фінансовому ринку України починаючи з 2005 року.

Цей період активного розвитку характеризується значним зростанням обсягів операцій щодо купівлі українських банків і відкриття іноземними банками своїх представництв та мереж; розширенням діяльності іноземних банків з обслуговування населення, причому не тільки щодо залучення, а й розміщення коштів; використанням залучених коштів для кредитування української економіки.

Рис.2.2.1. Кількість вітчизняних банківських установ та установ з іноземним капіталом

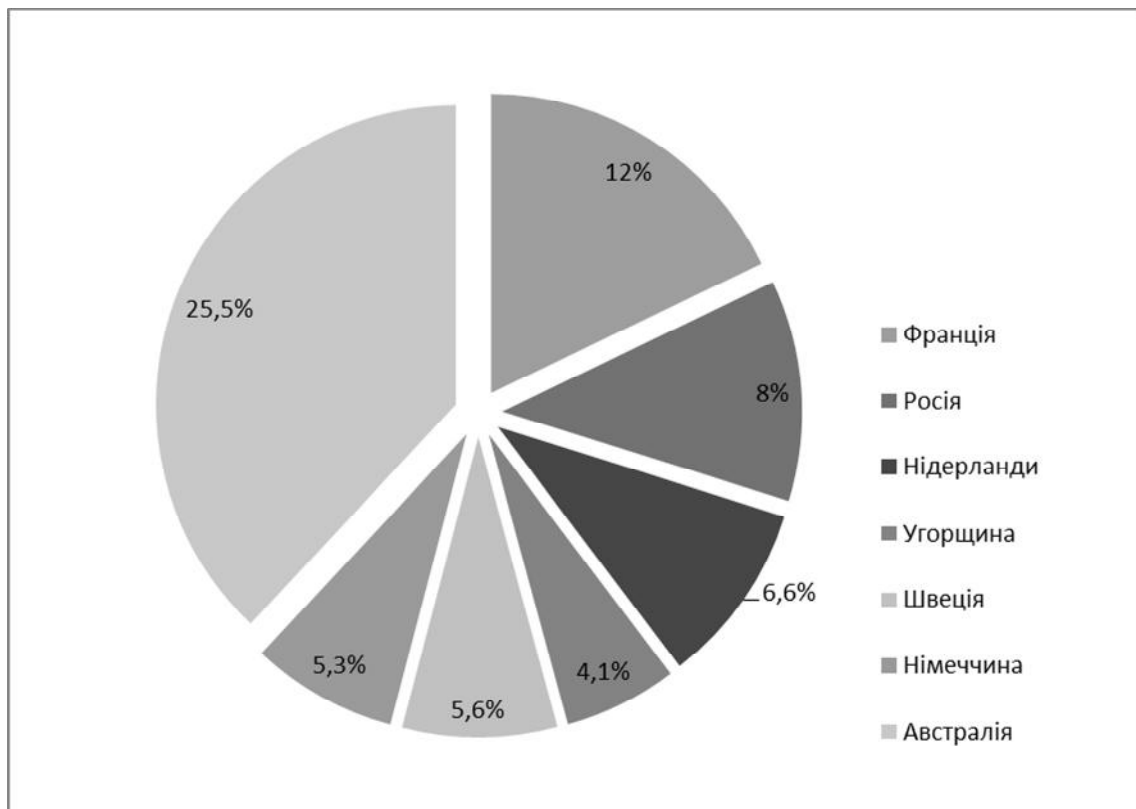
З діаграми видно, що кількість українських банків скотилася на 22 банківські установи, а кількість іноземних банків зростає на 6 установ і станом на

01.02.2013р. становить 53 установи, 22 з яких функціонують із 100% іноземним капіталом [11].

Така кількість зростання іноземних банків окреслює чітку глобальну тенденцію активної експансії іноземного банківського капіталу, що стає джерелом комплексу якісних змін у банківській системі України [11].

Значних змін зазнала також частка іноземного капіталу в статутному капіталі вітчизняних банків, що працюють на території України – вона збільшилася з 35% до 39,5%. Якщо ще в 2009р. вона становила 36,7 %, то в 2012 р. – вже 41,9 %, станом на 01.02.2013 рік вона становить 39,5%.

Досліджуючи географічну належність іноземного капіталу можна зробити такий аналіз: з рисунку 2.2.1. видно, що найбільша частка в структурі іноземного капіталу в банківській системі України зайнята фінансовим установам з Австрії (25,5%). За нею слідує Франція (12%), Росія (8%), Нідерланди (6,6%), Угорщина (4,1%), Швеція (5,6%), Німеччина (5,3%), Польща (4,9%) та ін.[49].

Рис.2.2.2. Графічна належність іноземного капіталу, що увійшов до українських банків.

З наведеної вище інформації можна зробити наступний висновок: іноземний капітал, що присутній на території України є досить різноманітний і належить різним країнам світу.

Також іноземний банківський капітал представлений групою учасників, до якої входять: Raiffeisen International, Commerzbank Auslandsbanken Holding AG, UniCredit Group, Erste Group, Volksbank AG, BNP Paribas, , Calion Group, Eurobank EFG Group, PaoloSociete Generale Group, ABN Ukraine Limited, Уряд та ЦБ Росії, Intesa San та ін. [49]

Вагома частка належить капіталу, що надійшов до України з Кіпру (15,2%). Проте Кіпр є офшорною зоною, тому визначити країну з якої надійшов капітал на сьогодні неможливо. Позитивним моментом є те, що найбільші обсяги іноземного банківського капіталу походять з країн, що мають високий рівень розвитку банківських систем [85; с.56-57].

На сучасному етапі розвитку банківської системи прихід міжнародних банківських груп слід розглядати не в якості прямої загрози для вітчизняної банківської системи, а навпаки, адже вони створюють здорові конкурентні відносини для комерційних банків України, які особливо помітні у сфері кредитування. Банки, відібрані внаслідок жорсткої конкуренції, ефективніше використовують капітал, мають гнучку й стратегічно виважену політику, швидше адаптуються до ринкових нововведень, якісний менеджмент та ефективні інформаційні системи. Також відбудеться активне розширення асортименту банківських послуг.

При цьому, надважливе значення має політична стабільність держави. Не допускати філії іноземних банків у банківську систему України не вигідно ні з економічних, ні з політичних міркувань, але такий крок все ж таки є необхідним, передбачаючи збереження можливості для реальної конкуренції вітчизняних банків із іноземним установами. Хоч і банківський сектор України є досить добре розвиненим, однак без доступу до капіталу світових банківських груп українські банки не зможуть обслуговувати зростаючі потреби своїх клієнтів [85,с.46].

З іншої сторони також потрібно звернути увагу на те, що приплив іноземного капіталу в банківський сектор України можливий лише до тієї межі, до якої буде зберігається контроль за банківською системою вітчизняним законодавством і регулюючими та наглядовими органами (у Російській Федерації квота присутності іноземного капіталу становить 50%, в Білорусії відповідно

25%), а що до України то цей показник на думку науковців та банкірів-практиків мав би становити 35-40% [29,с. 40].

Іноземні банки відіграють системо утворюючу роль з огляду на суттєву частку на банківському ринку. Однак, їхня реакція на кризові явища 2008-2009 років, що перебувала на теренах України окреслила основні шляхи самовідновлення банківської системи України.

Одним із найголовніших ризиків нарощення частки іноземного капіталу в банківській системі України є зниження рівня фінансової безпеки країни. Також потрібно зауважити той факт, що фінансова криза не спричинила відтік іноземного капіталу з банківської системи України, а іноземні інвестори навпаки проявили стратегічний інтерес до банківського сектора держави. Підвищення ролі іноземного банківського капіталу, які проявились протягом фінансової кризи може створювати нові ризики, пов'язані з посиленням загрози економічному суверенітету країни, і цей факт повинен адекватно враховуватися у регуляторній політиці. Таке активне проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський простір може нести в собі як позитивні наслідки, так і негативні, або ж певні ризики, які можуть призвести не лише до зміни структури банківського сектору, а й до неконтрольованих наслідків для економічної системи держави [23,с. 236].

До таких позитивних моментів функціонування банків України з іноземним капіталом можна віднести наступні:

1. Залучення іноземного капіталу може позитивно вплинути на економіку України, прискорить процеси розвитку фінансових ринків та розширить спектр банківських послуг, а з відси і їх якість.

2. Швидке впровадження передових технологій банківської діяльності, антикризового управління; запровадження зарубіжного досвіду управління ризиками. зокрема використання досвіду фінансового менеджменту.

3. Займатиме місце здешевлення кредитних ресурсів у довгостроковій перспективі та збільшення строків їх надання.

4. Збільшення обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел.

5. Надання розвитку здорової конкуренції та прискорення процесу реформування банківського сектору.

6. Можливість відмивання «брудних» коштів стане значно меншою.

7. Вдосконалення регулювання банківської діяльності і банківського нагляду.

8. Дасть змогу, щодо підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників, оскільки вони будуть вимушені працювати за європейськими стандартами [32,с. 72] .

Щодо негативних моментів можна виділити наступні:

1. Діяльність філій іноземних банків може створювати додаткові ризики для банківської системи, серед яких слід виділити ризик банкрутства материнського банку, політичний ризик, ризик спекулятивної діяльності.

2. Присутність іноземних банків на території України може послабити позиції ще недостатньо розвинутої банківської системи України. Місцеві банки, які будуть спроможні на рівних конкурувати з іноземними банками почнуть банкрутувати, що може призвести до фінансової нестабільності держави. Іноземні банки завдяки своїм конкурентним перевагам «відбирають» найприбутковіші вітчизняні фінансові ринки та клієнтів, залишаючи українським банкам обслуговування інших (більш ризикових) клієнтів, збільшуючи загальний рівень ризиків їх портфелів [87; с. 4-5].

3. Іноземні банки можуть нав'язувати модель деформованого розвитку, де можливе неспівпадання цілей іноземних банків з соціально-економічними пріоритетами України.

4. Банки іноземного походження можуть проводити лише спекулятивну діяльність не надаючи повного спектра якісних банківських послуг населенню України.

2.3. Вплив світової фінансово-економічної кризи на розвиток банківської системи України.

Сучасний стан національної економіки свідчить про те, що банківська система є досить інтегрована у світове господарство і залишитися осторонь світових процесів не може.

Перш ніж прогнозувати наслідки для економіки та банківського сектору України світової фінансової кризи, необхідно дати оцінку її впливу.

Світова фінансово-економічна криза 2008—2009 років, як і будь-яка інша, пройшла у кілька етапів в своєму розвитку. Дві перші хвилі було пережито доволі упевнено, хоча й не без помилок. Перша хвиля розпочалась у 2007 році, коли на світових фондових ринках відбулося перше падіння фондових індексів провідних банків та фінансових компаній. Друга ж хвиля отримала свій початок у 2008 року, коли було зафіксовано падіння фондових ринків світу, що зумовило переорієнтацію фінансових потоків з одних активів в інші, зокрема сировинні та енергетичні [76,с. 144].

Попередником фінансової кризи 2008 року була іпотечна криза в США, перші ознаки якої почали ще проявлятися на 2006 року, саме в США, у формі зниження числа продажів нерухомості, що на початку 2007 року переросли в кризу високо ризикових іпотечних кредитів.

Дуже швидко проблеми саме у секторі кредитування відчули і надійні позичальники. Поступово криза з іпотечної стала трансформуватися у фінансову і торкнулася не лише території США. Котирування на фондових ринках різко почало знижуватись. І уже на початку 2008 року так звана фінансова криза набула світового характеру і досить швидко почала проявлятися в повсюдному зниженні обсягів виробництва, зростанням безробіття, зниженні попиту і цін на сировину [74,с. 12].

Зазвичай виділяють наступні чинники виявлення кризових явищ:

- загальна циклічність економічного розвитку;
- перегрів фондового ринку
- перегрів кредитного ринку і як його наслідок - іпотечна криза;
- високі ціни на сировинні товари (у тому числі на нафту);

Фінансову кризу, беручи до уваги усі її очевидні наслідки, важко назвати позитивним явищем, та все ж, не варто забувати про закономірне функціонування ринку, а саме, про його циклічність.

Щодо України то, на нашу думку, головними причинами розвитку та поширення кризових явищ є наступні фактори:

- фінансова криза США набула характеру світової та в силу масштабу зачепила територію нашої країни
- банківська система України не була готова до раптових проблем
- законодавство банківського сектору не було та не є досконалим
- довіра до банків у населення в період підйому банківського сектору мала певні проблеми, а перші проблемні дні досягла високих значень

Тимчасовий період економічного спаду є лише одним із його проявів, який служить прологом до нової фази зростання, виносячи вирок відсталим формам господарювання і максимально сприяючи появі прогресивних країн, що розвивається за правилами ринкової моделі та є частиною світової системи, не стала одним із винятків.

Ще у 1998 та 1999 роках, країна відчула на собі наслідки фінансової кризи. Після завершення якої розпочалась активна фаза підйому [74,с. 16].

З 2000 р. у банківському секторі України та економіки в загалом, було зафіксовано зростання обсягів ВВП та виробництва, зменшення кількості безробіття. Інфляція, яка була високою в попередній період, падає до незначних цифр. Поступово розпочинають зростати реальні зарплати, ринок праці поповнювався новими кадрами. Активно почали діяти фінансові установи та банки, акумулюючи кошти та вливаючи їх в сферу економічного кровообігу.

На середину 2000-х рр. фаза економічного росту сягнула свого піку. Економіка держави стрімко зростала, демонструючи одні з найвищих в Європі макроекономічні показники.

Продовжувало бурхливо та динамічно розширюватись промислове виробництво, відроджувались колись розвинуті галузі та з'являлись нові. Рівень безробіття знизився. Ринок кредитування сягнув небачених раніше цифр.

У пік фінансової стабільності та зростання, що припадає на 2006-2007 роки, в Україні функціонує 188 банківських установ, з них 165 банків мають ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій, у тому числі: 132 банки - акціонерні товариства (з них: 91 - відкриті акціонерні товариства (2 банки - державні), 41 - закриті акціонерні товариства), 33 - товариства з обмеженою відповідальністю [11].

Проте за періодом такого підйому неминуче настає стадія уповільнення економічного розвитку, скорочення темпів виробництва, ріст інфляції та безробіття. Та як наслідок спад ділової активності.

Таким чином, сучасну економічну кризу потрібно розглядати не інакше як типову закономірність для ринкової економіки, а не як катастрофу, про що стверджували певні ЗМІ. Адже циклічний спад економіки - це прогнозоване явище, яке отримало свій початок ще з XIX ст. і яке має також ряд плюсів.

Проводячи аналіз світової економічної кризи, що розпочалась у 2008 році, не варто її недооцінювати. Не беручи до уваги те, що у багатьох країнах Європи, наприклад у Німеччині та Франції в другому кварталі 2009 року спостерігалось значне поживлення кон'юнктури, але уже протягом 2010 року світова економіка знову зіткнулась з ще більшим зростанням рівня безробіття та інфляції [73,с. 5].

За перших сім місяців 2009 р. доходи банків України порівняно із відповідним періодом, (січень-липень) 2008 року зросли на 44,7% і склали 84,5 млрд. грн., а витрати, у свою чергу, на 93,4% і досягли позначки у 102,8 млрд. грн. Такі показники свідчать про те, що протягом перших семи місяців 2009 року, банківська система зазнала втрат у сумі 18,3 млрд. грн.[11]

А уже за дев'ять місяців 2010 р. доходи банків склали 108,3 млрд. грн., де відповідно втрати становили – 129,2 млрд. грн. Від'ємний фінансовий результат по системі банків (тобто збитки) на 1 жовтня 2009 р. дорівнював 20,9 млрд. грн. Які й буквально за два місяці (з липня 2009 до кінця вересня цього ж року), зросли на 2,6 млрд. грн.

Українським банкам до кінця 2013 року необхідно сплатити майже 3,2 млрд. грн. внутрішнього і понад 1,5 млрд. дол. зовнішнього боргу.

Упродовж 10 місяців 2009 р. Національним банком України було уведено тимчасову адміністрацію у 21 українському банку, що по суті, свідчить про їх банкрутство.

Утім 2010 рік теж видався для банківського сектору України не досить вдалим. На початок 2010 року в Україні зареєстровано 197 банків, з яких 182 здійснювали діяльність. Шість банків були виключені із державного реєстру банків, тоді як ще 14 банківських установ знаходяться у стадії ліквідації. У 11 банках функціонувала тимчасова адміністрація НБУ. Сукупні активи банківського

сектору на початок 2010 року склали 873,4 млрд. грн., чистий відсотковий дохід - 53,7 млрд. грн., чистий комісійний дохід - 13,1 млрд. грн. В той же час, чистий збиток банків за рік перевищив 30 млрд. грн.. [11].

Але все ж таки певні зрушення знайшли своє відображення в банківській діяльності. У першій половині 2010 року економіка країни розпочала тенденції поступового виходу з кризового стану, котрі намітились ще з другої половини 2009 р. Валовий внутрішній продукт у I кварталі 2010 року зріс на 4,9 %. Проте слід зазначити, що такі показники відзначаються на фоні глибокого минулорічного падіння [11].

Тому стверджувати про 100% подолання кризи настало ще досить рано. Позитивним також стало явище стабільності курсу гривні та відсутність масових банкрутств банків (було прийнято рішення про ліквідацію лише 13 банківських установ). Але все ж таки негативним моментом стало те що, у банківському секторі все ж таки присутня значна кількість проблемних кредитів та майже повна стагнація кредитування.

Активи у банківському секторі продемонстрували поступове збільшення. За січень – квітень 2010 року вони зросли з 868,1 до 885,8 млрд. грн. Але все ж кредитний портфель більшості банківських установ перебував в стадії стагнації. Та навіть мав тенденції до зменшення з 730 до 723 млрд. грн.[11]

Неймовірно великий удар криза нанесла на споживче кредитування фізичних осіб. З початку року спостерігається подальше скорочення обсягів кредитування з 217,3 до 206,1 млрд. грн. Натомість ринок кредитів для суб'єктів господарської діяльності фіксує мінімальне зростання на 3 млрд. грн. з початку 2010 року [67,с.6].

Деструктивну роль відіграло і зростання грошової маси в економіці з 480 до 521 млрд. грн. (травень 2010 р.), тоді як минулого року було зафіксовано її стабілізацію.

Протягом 2010 року продовжувався приріст депозитів. Так, у січні – червні 2010 р. обсяг вкладів населення в банківській системі поступово збільшився на 13,7%, а коштів юридичних осіб – на 6,2%. Переважна більшість депозитів оформлювалась в національній валюті. Незважаючи на певні симптоми оздоровлення, стан банківської системи продовжував залишатися складним.

Свідченням чого став збиток в сумі 7,5 млрд. грн. за перші п'ять місяців 2010 року.

Доходи банків за січень – травень 2010 р. порівняно з відповідним періодом минулого року скоротилися на 11,3% і становили 53,9 млрд. грн. Щодо витрат, то порівняно з відповідним періодом минулого року вони все ж таки зменшилися на 15,6% та становили 61,4 млрд. грн.

У структурі доходів найбільша питома вага належить процентним доходам (86,5%). Комісійні доходи становлять 10,7%, результати від торговельних операцій – 0,95%, інші операційні доходи – 1,33%. [11]

Банківська система України за підсумками уже 2011 року, порівняно з 2010 роком, скоротила сальдований збиток на 40% - до 7,708 млрд. грн. Доходи банків збільшилися на 4,3% - до 142,778 млрд. грн., витрати - на 0,4%, до 150,486 млрд. грн. Регулятивний капітал банківської системи зріс на 11% і становить 178,454 млрд. грн.(станом на 31.12.2011) [11].

Валові валютні резерви Національного банку України на кінець грудня 2011 року склали 31,795 млрд. доларів США (протягом року цей показник зменшився на 2,78 млрд. доларів США).

У банківській системі станом на 1 січня 2012 року ліцензію на можливість здійснення банківських операцій мали 176 банківських установ, у стадії ліквідації перебувала 21 банківська установа [64,с. 86].

Також за увесь 2011 рік зобов'язання банків зросли на 94,4 млрд. грн. і на 01.01.2012 року становили 898,8 млрд. грн. При чому саме зростання коштів клієнтів, що обслуговувались у банківській сфері склало 77,6 млрд. грн. у цьому ж періоді.

Власний капітал банківського сектору збільшився на 17,8 млрд. грн. і станом на 01.01.2012 року становив 155,5 млрд. грн. Слід зазначити, що збільшення обсягу статутного капіталу банків з початку року склало 26,01 млрд. грн. (17,8%). Усе ж таки не зважаючи на усі вище наведені показники у 2011 рік банківська система отримали збиток у розмірі 7,7 млрд. грн. (у 2010 році цей показник склав 13,0 млрд. грн.). Хоч і 2011 рік не приніс для банківської системи значної впевненості у майбутньому, але поступово підводить її до 100% виходу з фінансово-економічної кризи [11].

Але проаналізувавши роботу банків у 2012 році з впевненістю можна зробити висновок про роботу банківської системи можна буде зробити протилежний. А саме тому, що: монетарна база протягом першого півріччя 2012 року збільшилася на 1,4 % – до 243,2 млрд. грн. Такий приріст з одного боку, був цілком достатнім для обслуговування процесів економічного розвитку, а з іншого – не провокував накопичення монетарних ризиків стабільності грошової одиниці [11].

Також станом на 01.07.2012 року відбулось збільшення грошового мультиплікатора (до 2,92 порівняно з 2,86 за станом на початок поточного року), що у свою чергу є відображенням здатності банківської системи перерозподіляти свої наявні ресурси і забезпечувати більш прискореними темпами збільшення грошової маси. Протягом першого півріччя 2012 року грошова маса збільшилася на 3,6 % - 710,4 млрд. грн. Таке збільшення відбувалося як за рахунок її депозитної, так і готівкової складової [61,с.4].

Загальний обсяг депозитів протягом першого півріччя поточного року збільшився на 3,6 % – до 506,9 млрд. грн. Такий приріст зумовлено за рахунок збільшення депозитів у національній валюті (на 4,8 %). Депозити в іноземній валюті протягом цього періоду збільшувалися у двічі повільнішими темпами (приріст становив 2,1 %) [39,с. 6]. У цілому за перше півріччя 2012 року загальний обсяг депозитів фізичних осіб збільшився на 10,3 % – до 339,3 млрд. грн. Такого приросту було досягнуто за рахунок збільшення вкладів у національній валюті, (14,1 %) протягом зазначеного періоду був вищий більше ніж в два рази порівняно з відповідним показником в іноземній валюті (6,4 %) [11].

Загальний обсяг депозитів суб'єктів господарювання протягом першого півріччя 2012 року зменшився на 7,7 % – до 167,7 млрд. грн., у тому числі в національній валюті – на 7,1 %, в іноземній валюті – на 9,0 %. Проте в червні 2012 року динаміка депозитів корпоративного сектору характеризується збільшенням, яке становить 0,8 % порівняно з початком місяця [11].

Незважаючи на збільшення ресурсної бази банків кредитна активність банків поки що відновлюється недостатньо високими темпами. В умовах заборони споживчого кредитування в іноземній валюті продовжували знижуватися

залишки за кредитами, наданими населенню в іноземній валюті – за перше півріччя 2012 року їх обсяг зменшився на 14,2 % [32,с. 60].

Натомість залишки за кредитами, наданими в національній валюті, протягом цього періоду збільшилися на 5,7 %. У підсумку загальний обсяг кредитів, наданих населенню, за перше півріччя поточного року збільшився на 5,7 % – до 185,0 млрд. грн. Таке збільшення відбулося за рахунок приросту обсягів кредитів, наданих у національній валюті, яке за цей період становить 3,7 %. В іншу чергу залишки за кредитами, наданими в іноземній валюті, зменшилися на 5,2 % [11]. Доходи банківської системи України порівняно з в 2011 року збільшилися на 5,8% і становили 71,8 млрд. грн. Витрати за зазначений період теж зросли на 1,9% і становили 70,2 млрд. грн. [11].

З чого можна зробити висновок, що за 2012 рік банківська система отримала прибуток у розмірі 1,6 млрд. грн. (за відповідний період 2011 року – збиток 1,1 млрд. грн.) [11].

І на нашу думку, такий результат у діяльності банківського сектору є вражаючим (при порівнянні з попередніми роками), адже 2012 рік став не збитковим, а навпаки прибутковим у розмірі 1,6 млрд. грн..

Що ж до впевненості у сьогоднішньому дні то: станом на 01.03.2013 рік в країні зареєстровано 177 банківських установ, у стані ліквідації перебуває 23 банки, 176 банків мають банківську ліцензію з них з іноземним капіталом 53 установи, з 100% іноземним капіталом – 23 банки. Активи банківських установ на цей же період становлять 1 135 292 млн. грн. (1 127 192 млн. грн. – станом на 01.01.2013р.) [11].

Негативним є те що зобов'язання банків зросли з початку 2013 року до 01.03 поточного року на 5 478млн. грн., а цей показник вже свідчить про певні негаразди у роботі банківської сфери.

Висновки до розділу 2

У цьому розділі ми розглядали особливості функціонування банківської системи України на сучасному етапі розвитку. Беручи до уваги, що на сьогодні банківська система в певній мірі вийшла з кризових умов, але все ж існують певні проблеми економічного характеру.

Основними шляхами покращення результативних показників у подальшому мають бути прогресивні структурні зміни в активах, капіталі, підвищені дохідності активів за рахунок скорочення частки не дохідних і проблемних активів, а також зниження вартості запозичених та залучених коштів витратності діяльності, зобов'язаннях банків, насамперед унаслідок скорочення адміністративних витрат тощо.

Та усе ж незважаючи на усі ці позитивні показники структура грошових доходів населення України та її динаміка все ще не спричиняють умов для ефективного розвитку ринку банківських послуг для фізичних осіб.

Оцінювали діяльності банківської системи в умовах експансії іноземного капіталу. Станом на 01.02.2013р. в Україні проводить свою діяльність 53 іноземні установи, 22 з яких функціонують із 100% іноземним капіталом [11].

Приплив іноземного капіталу в банківський сектор України можливий лише до тієї межі, до якої буде зберігається контроль за банківською системою вітчизняним законодавством і регулюючими та наглядовими органами, що до України то цей показник на думку науковців та банкірів-практиків мав би становити 35-40% .

Одним із найголовніших ризиків нарощення частки іноземного капіталу в банківській системі України є зниження рівня фінансової безпеки країни. Також потрібно зауважити той факт, що фінансова криза не спричинила відтік іноземного капіталу з банківської системи України, а іноземні інвестори навпаки проявили стратегічний інтерес до банківського сектора держави.

Вивчали вплив світової фінансово-економічної кризи на розвиток банківської системи України. Проблема банківських установ притаманний комплексний характер. Водночас, їхнє вирішення базується, передусім, на підтримці функціональної спроможності банків як базової інфраструктурної ланки кредитних відносин в економічній системі для підтримки темпів кредитування

економіки, створення можливостей для відновлення інвестиційних потоків та упередження появи економічних дисбалансів [83,с. 273].

Незважаючи на усі суперечки різних гілок влади та НБУ, Національний банк України провів антикризові заходи, що у свою чергу дало змогу не допустити зупинення платіжної системи, підтримати ліквідність банківської системи в умовах відтоку коштів клієнтів.

Світова фінансова криза виявила саме вразливість банківської системи. Тому для виходу з кризи не лише потрібна, ай надзвичайно необхідна стабілізація банківської системи, як ключова умова відновлення економічного зростання в Україні, підвищення довіри населення до банківської системи загалом, підтримка ліквідності та платоспроможності українських банків, удосконалення регулювання ліквідності банків, підвищення дієвості нормативів ліквідності та проведення масштабної реформи банківського сектора.

Все ж таки, економічна криза є закономірністю і органічною складовою ринкової економіки, яка створює не лише проблеми, а й відкриває нові можливості і шлях до майбутнього зростання, фундамент якого закладається вже сьогодні.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Напрями оптимізації впливу монетарної політики Національного банку України на економічний розвиток

Сучасний стан розвитку економіки України був отриманий за допомогою здобутків посткризового відновлення вітчизняної банківської системи та соціально-економічного зростання. Що в свою чергу висуває нові вимоги до грошово-кредитної політики, які полягають у необхідності активізації та стимулювання розвитку внутрішнього ринку через регулювання грошового обігу.

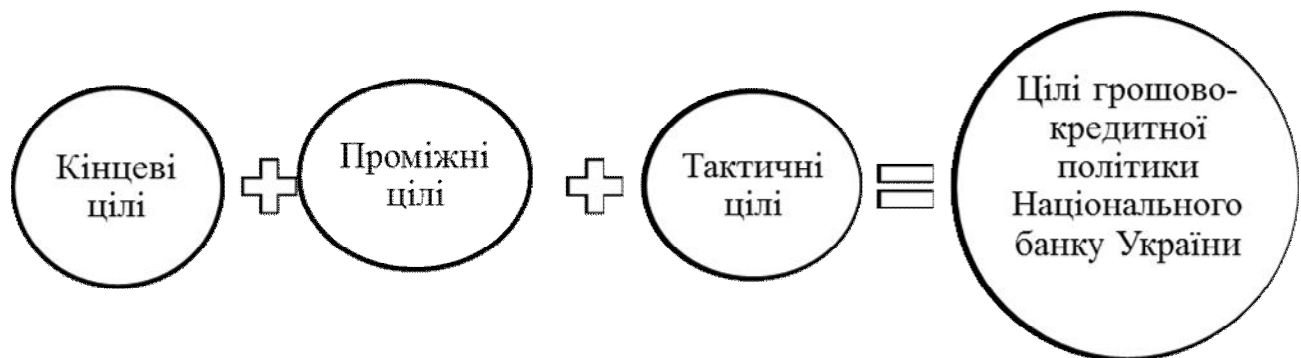
Грошово-кредитна політика Національного банку України на сьогодні є складовою частиною економічної політики країни та її ключовим елементом, яка повинна б забезпечити відповідне монетарне підґрунтя для стабільного соціально-економічного розвитку [87,с. 17].

Аналізуючи світову практику, яка свідчить, що у посткризовий період за умов вдалого використання монетарних заходів Національний банк спроможний, за допомогою ринкових методів посилити дієвість економіки до саморегулювання та відновлення, стимулювати позитивні та уповільнити негативні тенденції її розвитку.

Про те ще й досі серед науковців не існує єдиного трактування суті грошово-кредитної політики.

Більшість вітчизняних економістів ототожнює грошово-кредитну політику з грошово-кредитним регулюванням. Отже, під грошово-кредитною (монетарною) політикою будемо вважати - розроблений центральним банком комплекс стратегічних цілей розвитку грошово-кредитних відносин в Україні на довгострокову перспективу. Також потрібно зауважити, що у комплексі стратегічних цілей під розгляд попадають різні цілі з урахуванням досягнутого рівня розвитку економіки країни і розвитку в ній грошово-кредитних відносин.

Відповідно, серед стратегічних цілей грошово-кредитної політики розглядаються кінцеві, проміжні і тактичні цілі (рис.3. 1).

Рис. 3.1. Цілі грошово-кредитної політики Національного банку України

Розглядаючи детальніше сутність цілей грошово-кредитної політики центрального банку країни можна зазначити, що:

Кінцеві цілі грошово-кредитної політики сильно взаємопов'язані з головними ключовими цілями загальнодержавної економічної політики (приріст ВВП та багатства нації, відсутність дефіциту державного бюджету, забезпечення повної зайнятості населення тощо) і спрямовані на досягнення в країні економічної стабільності.

Проміжні ж цілі грошово-кредитної політики — свідчать про зміни у економічних процесах, які повинні сприяти досягненню кінцевих цілей грошово-кредитної політики.

Тактичні цілі грошово-кредитної політики — пророкують зменшення інфляції та боротьба з знеціненням національної валюти, без чого не може бути стабільності економічного розвитку країни, тому що всі майнові інтереси усіх суб'єктів країни базуються на грошовому вимірі. Якщо ж купівельна спроможність грошової одиниці буде зменшуватися, то створювати стабільну економіку стане неможливо [55,с. 36].

Саме через це серед тактичних цілей ГКП головне місце приділяється підвищенню стійкості купівельної спроможності грошей.

На наш погляд, найголовнішим є поєднання цільової спрямованості інструментів грошово-кредитної політики на відтворювальні процеси через

взаємозв'язок з інструментами цінової, бюджетної, інвестиційної та структурної політики держави за умов забезпечення стабільності грошово-кредитного ринку, що виступає, як середовище, що сприяє соціально-економічному зростанню [54,с.45].

Сьогодні одним із головних зобов'язань, які Україна взяла на себе в рамках соціально-економічної політики, згідно до спільної з Міжнародним валютним фондом програми «Стенд-бай», було саме внесення змін до Закону України «Про Національний банк України» з метою посилення інституційних засад його діяльності.

Саме ці зміни готувалися згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду, а отже, якість цього законодавчого документа набула оцінок та обговорення міжнародною спільнотою.

Відповідне законодавче рішення було утверджено Верховною Радою України 9 липня 2010 року. Зміни уточнюють та доповнюють цілі і пріоритети грошово-кредитної політики. В першу чергу було визначено чітку ієрархію цілей Національного банку при виконанні ним основної функції, а саме забезпечення стабільності гривні [3,с. 136].

Головним пріоритетом діяльності Національного банку України визначено досягнення та підтримку цінової стабільності в державі. Що фактично засвідчує перехід до монетарного режиму, який ґрунтується на ціновій стабільності. Законом також було вдосконалено та роз'яснено визначення поняття «цінова стабільність», а саме методом зосереджування уваги на середньострокову перспективу (від 3 до 5 років) за умов підтримання низьких темпів споживчої інфляції [6,с.296].

Це свідчить, що все ж допускається незначне відхилення динаміки інфляції від визначеного тренду в разі певних змін в економіці та приведення окремих цін і тарифів у відповідність до ринкових рівнів. Головною умовою є те, що таке короткострокове відхилення не повинно наносити впливу на досягнення визначених середньострокових інфляційних орієнтирів.

На наш погляд, забезпечення цінової стабільності передбачає створення таких умов для підтримання низько інфляційного середовища на довгострокових

засадах та забезпечення стійкості національної грошової одиниці до впливу різноманітних дестабілізуючих чинників.

Другою за пріоритетністю ціллю законодавством було визначено саме сприяння стабільності банківської системи. Це завдання перебуває в руслі загальносвітової тенденції по наданні саме центральним банкам повноважень у сфері фінансової стабільності й розвитку фінансових ринків.

Третьою ж за пріоритетністю ціллю Національного банку України визначено проведення заходів, щодо забезпечення стійких та високих темпів економічного зростання і підтримку економічної політики уряду.

Запровадження цієї нової правової бази проведення грошово-кредитної політики призвело до певних структурних змін у Нацбанку України.

На сьогоднішній день в Україні набула актуальності грошово-кредитна політика за умов використання монетарного режиму, який базується на цінній стабільності. Проведення грошово-кредитної політики визначає місце НБУ в банківській системі України. У період проведення монетарної політики центробанки можуть використовувати різні інструменти [19,с. 256].

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національний банк України», методами та засобами грошово-кредитної політики є: визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків, рефінансування комерційних банків, процентна політика, емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними, операції з цінними паперами, управління золотовалютними резервами, регулювання імпорту та експорту капіталу.

У сьогоднішньому розумінні мінімальні обов'язкові резерви є інструмент грошово-кредитної політики, суть якого полягає у встановленні обов'язкової мінімальної норми ресурсів, яку комерційні банки України повинні зберігати в центральному банку у відсотках до залучених депозитів [25,с. 15].

Мінімальні обов'язкові резерви як інструмент грошово-кредитної політики є важелем глибокого та значного впливу на пропозицію грошей. Обов'язкове резервування виконує в економіці дві основні функції, а саме:

- засіб підтримання ліквідності комерційних банків;
- інструмент регулювання грошової маси в обігу.

Формування обов'язкових резервів на сучасному етапі регламентується Положенням «Про порядок формування обов'язкових резервів для банків України», затвердженого постановою Правління НБУ від 16.03.2006 р. № 91.

Національний банк України може встановлювати для різних видів зобов'язань диференційовані нормативи обов'язкового резервування залежно від:

- строку залучення коштів (короткострокові зобов'язання банку, довгострокові зобов'язання банку);
- виду зобов'язань у розрізі валют (національна, іноземна, у тому числі в банківських металах);
- суб'єктів (юридичні, фізичні особи).

Суттєві зміни у формуванні обов'язкових резервів були внесені постановами Правління НБУ від 15 листопада 2011 р. № 407 і від 8 лютого 2012 р. № 48, виходячи з кризових явищ в економіці та фінансовому секторі:

- формування обов'язкових резервів проводиться лише на залучені банками кошти в іноземній валюті;
- звітним періодом для резервування є календарний місяць, протягом якого банки резервують кошти обов'язкових резервів;
- банкам було дозволено зараховувати для покриття обов'язкових резервів придбані ними цільові облігації внутрішніх державних позик України, що випускаються з метою залучення коштів для фінансування доходів, які були пов'язані з підготовкою і проведенням чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні, у розмірі 50 % їх номінальної вартості;
- також було підвищено норматив обов'язкового резервування за короткостроковими коштами і вкладками юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті з 6 до 7,5 %;
- надано змогу банкам формувати частину (30 %) обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в НБУ;

Проаналізувавши усі вище наведені зміни можна дійти висновку, що усі ці зміни спрямовані на забезпечення рівноваги на грошово-кредитному ринку і здебільшого націлені на підтримку банківської ліквідності.

Політика рефінансування — є одним із поширених інструментів грошово-кредитної політики, який використовується центральними банками різних країн,

під цим визначенням розуміють забезпечення НБУ комерційних банків додатковими запозиченими резервами.

Нормативними документами, що регламентують проведення операцій з рефінансування банків в Україні, є: Положення про регулювання НБУ ліквідності банків України від 30.04.2009р. № 259 (зі змінами та доповненнями). Останні доповнення внесені 25.01.2012 р. постановою Правління НБУ № 21.

Обсяг операцій НБУ з рефінансування за 2011 рік становив 28,83 млрд. грн., повернення заборгованості за такими кредитами в 2012 році становив 29,5 млрд. грн., із яких 8,6 млрд. грн. банківські установи повернули достроково.

Аналізуючи структуру обсягів операцій з рефінансування банків свідчить, що в 2011 році із їх загального обсягу 7 % було надано через постійно діючої лінії рефінансування за кредитами «овернайт», 11,2 % становили кредити рефінансування, що були надані шляхом проведення тендерів, а 81,8 % — за допомогою операцій прямого РЕПО [26,с. 24]. Важливо теж наголосити, що в 2011-2012 роках НБУ не надавав комерційним банкам стабілізаційні кредити, видача яких не є притаманною для центральних банків за нормальних умов діяльності та розвитку.

Процентна політика центрального банку — є одним із широко відомих інструментів грошово-кредитної політики, що застосовується центральними банками практично всіх розвинених країн. Суть цього інструменту полягає в установленні та періодичній зміні центральним банком процентної ставки, за допомогою якої він здійснює рефінансування комерційних банків. Регулювання грошового ринку в Україні проводити через процентну політику доволі складно. Згідно до Закону «Про Національний банк України», *облікова ставка* – являється певною платою, що виражається у відсотках, яку стягує Національним банком України за рефінансування комерційних банків. Розмір облікової ставки залежить від дії різних чинників, які здійснюють вплив на попит і пропозицію грошових коштів [36,с. 254]. Основними з цих чинників є:

- наявний та прогнозний рівень інфляції у поточному періоді;
- фактичний та прогнозний рівень реального ВВП;
- розмір дефіциту бюджету;
- процентні ставки банків за кредитами та депозитами;

- фактичний та прогнозний рівень платіжного і торговельного балансів.

Темп зміни середньорічних розмірів облікової ставки та процентних ставок НБУ за всіма видами кредитів та рівень інфляції як основні чинники, на які орієнтувалася процентна політика в Україні, характеризуються даними, наведеними в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

**Динаміка облікової ставки Національного банку України
та рівень інфляції у 2006–2013 рр., %***

Роки	Середньорічна облікова ставка	Середньозважена процентна ставка за всіма видами кредитів	Індекс інфляції
2006	8,9	11,5	111,6
2007	8,2	10,5	116,6
2008	11,3	15,3	122,3
2009	11,2	16,7	112,3
2010	9,2	17,1	109,1
2011	7,75	18,5	104,6
2012	7,75	14,	99,8
2013	7,75	14,6	100,1

* Джерело: офіційний сайт НБУ <http://www.bank.gov.ua>

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки та грошового ринку України для забезпечення цінової стабільності під час проведення монетарної політики виникає необхідність у наданні високої пріоритетності процентній політиці як механізму регулювання грошового ринку. Для чого Національний банк України мав би збільшити роль процентної політики в системі монетарного регулювання економічних процесів і створити передумови для лібералізації валютного сегмента ринку [38,с.6].

Насамперед необхідно покращити регулювання короткострокових ринкових відсоткових ставок, а саме через удосконалення та покращення підходів до встановлення коридору власних відсоткових ставок за активними та пасивними операціями.

Для того, щоб підвищити роль процентної політики необхідно посилити зв'язки між короткостроковими та довгостроковими відсотковими ставками, що

покращуватиме трансмісійний механізм передавання імпульсів від зміни відсоткових ставок НБУ до показників, які здійснюють характеристику цінових процесів в державі.

Ця робота має проводитися в параметрах мінімізації неринкових чинників впливу на ставки, а саме зниження ризикованості кредитної діяльності. Це потребуватиме активнішого ініціювання та лобіювання відповідних змін до законодавства України.

Також можна вважати, що дія трансмісійного механізму сьогоденної грошово-кредитної політики має супроводжуватися посиленням гнучкості обмінного курсу гривні за допомогою розширення діапазону його можливостей, коливань та впровадженням ринкових заходів, скорегованих на зниження рівня доларизації економіки, зменшення зовнішніх ризиків та удосконалення засад функціонування валютного ринку України.

Проводячи аналіз останніх десятиріч, то можна зауважити, що центральні банки країн із розвинутою економікою віддають перевагу інструменту грошово-кредитної політики, як проведення операцій з цінними паперами на відкритому ринку [39,с.5].

Саме політика відкритого ринку полягає у процесі здійсненні центральним банком купівлі-продажу цінних паперів з метою впливу на ресурсну базу комерційних банків.

Здійснення операцій на відкритому ринку та їх вплив на грошову пропозицію відбувається за певною логічною схемою. У період кризи заходи грошово-кредитної політики спрямовуються саме на стимулювання інвестицій у національну економіку за допомогою збільшення грошової маси і створення позитивних умов кредитування. У такі періоди центральний банк купує цінні папери у комерційних банків, цим самим підвищуючи їхні кредитні можливості.

При умовах стримування надмірних темпів економічного зростання центральний банк проводить продаж цінних паперів, обмежуючи цим кредитні можливості комерційних банків і грошову масу в обігу [39,с. 4].

Операції на відкритому ринку не є інструментами глибокої дії та їх вплив більш відчутним у короткостроковому часовому періоді. Що дозволяє центральному банку проводити їх щоденно.

Нині Національний банк України, керуючись Положенням про регулювання НБУ ліквідності банків України № 259 від 30.04.2009 р. (зі змінами та доповненнями), з урахуванням сьогоденного стану на грошово-кредитному ринку застосовує такі інструменти відкритого ринку:

- операції репо (операції прямого та зворотного репо);
- операції з власними борговими зобов'язаннями (депозитні сертифікати овернайт до 90 днів);
- операції з державними облігаціями України.

Таким чином, грошово-кредитна політика має як якісний так і кількісний вплив на економічне зростання в державі.

Якісний вплив грошово-кредитної політики проявляється в тому, що саме її наявність, її ефективність, дієвість інструментів грошово-кредитної політики вносить позитивний вплив на розвиток економіки країни [36,с. 193]. Сутність кількісний впливу полягає в тому, що реалізація інструментів грошово-кредитної політики досить активно впливає на економічні процеси, зокрема на результати діяльності економічних агентів.

3.2. Шляхи активізації кредитування банківською системою реального сектору вітчизняної економіки

Національна банківська система України є головною складовою частиною її фінансової інфраструктур, що об'єднує суб'єкти економіки. Трансформуючи фінансові інвестиції, банківська система тісно інтегрується з іншими підсистемами і без них існувати не може, тому майже всі напрями діяльності банківських установ пов'язані із різними сферами бізнесу, представники яких прямо чи опосередковано використовують у своїй діяльності послуги банків.

Для того, щоб забезпечити поступове економічне зростання в Україні саме у довгостроковій перспективі практично найважливішого значення набуває збільшення обсягів фінансування інвестицій, саме, у реальний сектор економіки [41,с. 210].

Проте, основним та головним джерелом фінансування капітальних вкладень залишаються власні кошти підприємств та організацій (більше 60%), і хоча їх частка в структурі залучених коштів щодо попередніх років має тенденції до

зменшення, ці ресурси займають переважне місце у структурі фінансування інвестиційної діяльності.

Наступним, а саме другим, за значенням джерелом фінансування розвитку реального сектору є використання позики з боку банківського сектору. Зростання кредитних вкладень в економіку України за період, з 2006-2008 роки збільшились з 19,6 млрд. грн. до 518,1 млрд. грн. Ця інформація дає можливість стверджувати, що кредитна політика вітчизняних банків стає інвестиційно орієнтованою, тобто починає відповідати потребам розвитку економіки України за інноваційно-інвестиційною моделлю [11].

Довгострокові позички, що надані суб'єктам господарювання вітчизняними банківськими установами, станом на 01.01.2008 р. становили 116,5 млн. грн. і зросли у порівнянні з початком 2007 р. на 23,02%, тоді як зростання загального обсягу позичок становить 21,4% [11].

При переході від стадії депресії до піднесення економіки функції кредитних інститутів істотно змінюються, оскільки виникає надзвичайна потреба в додаткових допоміжних грошових ресурсах для фінансування інновацій і придбання нових факторів виробництва.

Таким чином банки, фінансуючи реальний сектор економіки, виступають у ролі структури, яка здійснює ринкове фінансування процесу економічного розвитку, тобто орієнтування фінансової системи на вкладення в нововведення.

Серед основних напрямів діяльності банків у сфері інвестиційного фінансування промислових підприємств є наступні: відкриття різноманітних кредитних ліній; пряме фінансування інвестиційних проектів; здійснення іпотечних та лізингових кредитних операцій [42,с.120].

Сучасні банки намагаються активно розвивати іпотечні операції, які надаються як фізичними, так і юридичними особами. Лізингові операції не отримали такого широкого використання, тому що: по-перше, вартість їх значно вища, ніж вартість традиційних позичок; по-друге, сучасним законодавством не передбачено використання економічних стимулів для учасників лізингових угод.

До інших видів кредитної діяльності банківських установ відносяться: взаємна участі у капіталі; залік взаємних вимог; вкладення власного банківського капіталу в конкретні виробничі об'єкти.

Саме за допомогою використання таких механізмів кредитування та використання банківських продуктів вітчизняні фінансові установи впливають на розвиток економіки, сприяють підвищенню ділової й інвестиційної активності та реалізації умов досягнення економічного зростання як однієї з головних стратегічних цілей соціально-економічних перетворень [44,с. 420].

З початку 2008 р. економіка України залишалась привабливим об'єктом капіталовкладень для іноземних інвесторів. Проте, потенціал банківської системи в проведенні інвестиційно-інноваційної діяльності повністю не реалізовано. Це зумовлено низкою об'єктивних причин, до яких, у першу чергу, слід віднести політичну та економічну нестабільність, високий рівень банківських ризиків, низький рівень концентрації банківського капіталу, недосконалість законодавства.

А з другої половини 2008 р. - відсутність необхідних кредитних ресурсів, причиною якої є вплив світової фінансової кризи на вітчизняний фінансовий ринок. Але фінансова криза 2008 року виявила серйозні диспропорції у взаємодії банківського та реального секторів, а саме: більшість нових кредитів корпоративним позичальникам у 2012 році було видано торговельним і переробним компаніям. Згідно з даними Нацбанку - 1236,7 млрд. грн., кредитів, виданих саме у 2012 році корпоративним позичальникам, більшість коштів з яких направлено торговельним (47%) і переробним компаніям (31%). У структурі кредитного портфеля переробних підприємств станом на 1 січня 2013 року найбільшу частку (30%) становлять кредити спрямовані у харчову промисловість [11].

НАБУ уточнює, що банки при формуванні кредитних стратегій враховують тенденції розвитку галузей і досить обережно підходять до кредитування реального сектору економіки. За результатами 2012 року багато галузей продемонстрували скорочення виробництва, що безпосередньо «лякає» банківські установи, зокрема нафтопереробна галузь (падіння на 44,7%), будівництво (на 13,8%), металургія (на 5,7%). Водночас галузі, що займаються виробництвом харчової продукції і тютюнових виробів, продемонстрували приріст близько 2%.

На думку експертів НАБУ, підвищити інвестиційну привабливість підприємств для банків і активізувати кредитування можливо за підтримки з боку держави. У 2013 році держава планує направити понад 10 млрд. грн. на розвиток і

модернізацію видобувної промисловості, 650 млн. грн. - на підтримку тваринництва, 100 млн. грн. - на розвиток овочівництва і хмелярства, 166,8 млн. грн. - на фінансування програм технічного забезпечення агропромислового комплексу.

За даними Держкомстату, у 2012 році українські банки зменшили обсяг наданих кредитів на 8,5%, або на 9,99 млрд. грн., — до 815,327 млрд. грн.(порівнюючи з попередніми роками). Таке зниження відбулося здебільшого за рахунок зменшення кредитування фізичних осіб на 7,4%, або на 12,9 млрд. грн., — до 161,775 млрд. грн.

Водночас обсяги кредитування юридичних осіб зросли на 4,9%, або на 28,3 млрд. грн., — до 609,202 млрд. грн.(порівнюючи з минулими роками).

У 2012 році банки зменшили обсяги довгострокових кредитів на 7,6%, або на 32,3 млрд. грн., — до 394,246 млрд. грн., проти зростання цього показника на 1,5%, або на 6,4 млрд. грн., у 2011 році [11].

За даними Державної служби статистики України, спад промислового виробництва у січні 2013 року порівняно з січнем 2012 року становив 3,2%.

У реальному секторі простоює чимало виробничих потужностей, різко погіршилася платіжна дисципліна, почастишали випадки розірвання контрактів, що, в свою чергу, впливає на строки та обсяги виконання підприємствами своїх зобов'язань перед банками. Звідси – високі ризики кредитування, які посилюються тим, що сьогодні правильно оцінити як кредитний проект, так і заставу досить складно.

Ринкові умови в сегментах, у яких працюють підприємства, дуже мінливі, а на товарні ринки значний вплив мають коливання світового попиту та пропозиції. Тобто позичальники, що звертаються до банківських установ на сьогодні, стали менш надійними. Це призвело до зниження їхньої платоспроможності, за що банківські установи стали побоюватися, за свій капітал. Та в свою чергу вибрали стратегію скорочення кредитних портфелів із тим, щоб ще й зменшити норму вимог до достатності капіталу [47,с.147].

Сьогодні банківські установи зіштовхнулися із дуже гострою проблемою, а саме заборгованістю в кредитних портфелях українських банків. Тому що станом на 2012 – 2013 роки банківські установи у своїх кредитних портфелях містять

близько 40-50% проблемних кредитів. З початку 2013 року загальна сума таких кредитів зменшилася на 11 млрд. грн.. (13,2%) [11].

Не зважаючи на це фінансове становище підприємств продовжує погіршуватися, а в деяких галузях взагалі пішло в зону від'ємних значень. Інфляція та нестача власних оборотних коштів спонукають більшість підприємств залучати позикові фінансові ресурси для фінансування оборотного капіталу, тобто на сьогодні відбувається обвальне зниження забезпеченості підприємств власним обіговим капіталом, що автоматично вимагає збільшення питомої ваги позикових коштів. Такі дії з боку підприємств загрожують черговою хвилею неповернень.

По-друге, банкам стає дедалі важче здійснювати контроль та управління зростаючою заборгованістю - не секрет, що "погані" кредити частково пролонгують. Однак справжніх масштабів псевдо-реструктуризації не знає ніхто, і коли ці проблеми проявлятимуть своє існування теж. Усе залежить від строковості кредитних портфелів різних банків [47,с.150].

Послаблення контролю над якістю кредитних портфелів банків зі сторони регулятора банківського сектору, (Постанова НБУ №49 від 05.02.09 р. "Про окремі питання діяльності банків") дало можливість окремим банківським установам довше приховувати реальні наявні проблеми з якістю активів за рахунок самостійної пролонгації банками проблемних кредитів. А звідси, більша частина ресурсів банківських установ "заморожена" в доходних активах (кредитах, міжбанківських кредитах та депозитах, цінних паперах,) [48,с.26].

Українська банківська система, на відміну від країн з розвинутою економікою, до сих пір не стала істотним джерелом інвестиційних ресурсів для сфери реального виробництва. Незважаючи на постійне збільшення масштабів кредитування в Україні питома вага у ВВП залишається досить незначною -28,6 %, і тому можна зробити висновок про невисоку активність українських банків у забезпеченні темпів економічного зростання.

Ця тенденція дає змогу скористатися досвідом банківських спеціалістів, їх умінням оптимізувати механізми управління фінансами, досвідом придбання корпоративних прав і співпраці з іноземними інвесторами.

На нашу думку, необхідні негайні втручання для мінімізації можливих втрат, що можуть понести банківські установи, з боку Кабінету Міністрів та Президента, так і з боку Національного Банку України.

При розробці заходів виходу держави з кризового становища необхідно враховувати адекватність можливостей банківського сектора потребам реальної економіки. Швидкість технологічного відновлення виробництва, впровадження інновацій, темпи нарощування конкурентоспроможності продукції багато в чому залежать від ступеню відповідності інвестиційних можливостей банків необхідним обсягам фінансування.

Докорінна зміна характеру зв'язків банків із виробництвом є найважливішою умовою не лише оздоровлення національної економіки, а й зміцнення самого банківського сектору. Саме тому стратегічним напрямом розвитку банківської системи має стати ефективна взаємодія з реальним сектором економіки.

У такому разі надважливого значення набувають дослідження передумов взаємодії банківського та реального секторів національної економіки, виявлення можливих планів і пошуку оптимального варіанту інтеграційних процесів у цій сфері для підвищення ролі банків у фінансуванні економічного зростання в країні.

Порівнюючи такий стан, взаємодії банківського та реального секторів, з досвідом зарубіжних країн, де уряд виконує функцію стимулятора банківських установ до видачі довгострокових кредитів. Відомо, що у США поширеною формою довгострокового кредитування є інвестиційні кредити, що надаються на створення нових підприємств, розширення і модернізацію діючих. Дані кредити є без заставними, проте мають вищий відсоток та інколи передбачають передачу частки акцій у власність банку [50,с.163].

У Німеччині застосовують систему пільгового кредитування при освоєнні високотехнологічних виробництв та створенні малих приватних підприємств. У такому разі плата за користування кредитними ресурсами, як правило, не перевищує 6 % річних, а термін надання позики сягає 10-15 років.

У Японії теж використовують довгострокові позики на пільгових умовах для розвитку саме малого бізнесу, стимулювання виробництва нових видів продукції поповнення основного та оборотного капіталів підприємницьких структур під

урядові гарантії. В Італійській практиці використовують надання пільгових довгострокових позик, наприклад, під 3-5 % річних за ринкової процентної ставки близько 15 %. Підприємства можуть отримати додаткову пільгу у 20-30 % компенсації вартості позики при достроковому поверненні кредиту. Досвід зарубіжжя досить важливо використовувати, враховуючи національні особливості економіки та політичну ситуацію України [50,с. 169]. Передумовами підвищення ролі банків у фінансуванні інвестиційно-інноваційного розвитку секторів економіки є: еволюція конкурентних відносин українських банки, все частіше виступають ініціаторами інтеграції приватизованих підприємств із відповідною консолідацією капіталу.

Висока ризикованість у наданні міжбанківських позичок, зниження привабливості операцій з ОВДП є результатом того, що інтереси банків переміщуються у сферу кредитування промисловості та вибору наднадійних, з точки зору лише тривалого партнерства клієнтів поява та інтенсивний розвиток в Україні фінансового капіталу і фінансових посередників; наявність промислового виробництва; початкове випереджаюче зростання активів банків; формування інтегрованих структур, що здатні до саморозвитку в ринкових умовах; об'єктивна та історична потреба у злитті промислового й фінансового капіталу;

- наявність у виробничих підприємств гострої хронічної нестачі власних коштів, що необхідні для забезпечення поточної діяльності й подальшого ефективного функціонування, з одного боку, і надають неможливість функціонування банківського сектора без подолання відносної відокремленості від виробничої сфери – з іншого; джерелами фінансування, українських підприємств від фінансово-кредитних установ і ринку позичкових капіталів зумовлює тісну інтеграцію банківського та промислового капіталу та створення таких інтегрованих об'єднань, як фінансово-промислові групи [51,с.143].

Наслідком функціонування яких в Україні стане перерозподіл кредитних ресурсів на користь перспективних галузей, що як правило впливатиме на стабілізацію виробництва, нарощення привабливого інвестиційного капіталу, широке впровадження інноваційних технологій, фінансову стабілізацію підприємств – на розвиток національної економіки;

- потреба у створенні нової системи інвестування промисловості; необхідність поновлення та зміцнення технологічних циклів і коопераційних зв'язків, демонополізації та структурної перебудови, які склалися у виробництві конкурентоспроможності продукції, а також її подальший розвиток на ринковій основі; складність і брак досвіду самостійного виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки; необхідність та можливість оптимального й контрольованого державою поєднання процесів приватизації, втрата значної частки внутрішнього товарного ринку України внаслідок появи на ньому продукції великих іноземних, у тому числі, транснаціональних компаній.

3.3. Стратегія побудови ефективної структури банківської системи

України з використанням досвіду провідних країн світу

На сьогодні в умовах світової глобалізації банківська практика країн з розвинутою економікою все більше набуває загальних форм, поступово нівелюючи існуючі відмінності у грошово-кредитних системах.

Використання світового досвіду для України буде сприяти впровадженню ефективних монетарних інструментів, що у свою чергу допоможе уникнути типових помилок як в монетарній політиці, так і в побудові організаційної структури органів грошової влади України [59,с. 9].

Слід враховувати, що в останні роки у світовій банківській індустрії розвинених країн мають місце серйозні зміни, що позначилися, як на ефективності так і на конкурентоспроможності банківського сектору.

Банківські установи розпочали активно використовувати у своїй діяльності технічні інновації у банківських інформаційних технологіях, а саме таких як інформаційна обробка даних та телекомунікації, інновації у фінансових технологіях, такі, як фінансовий інжиніринг та статистичний аналіз при оцінці ризиків.

Великого значення також набув той факт, що світова фінансова індустрія була значно дерегульована за останні два десятиліття років, географічні та економічні обмеження стали відсутні, саме завдяки чому активізувалися процеси злиття та поглинання, які і призвели до підвищення концентрації банківського капіталу.

Враховання останніх тенденцій у розвитку світової банківської індустрії є дуже важливим для визначення стратегії розвитку української банківської

системи, оскільки дозволить задіяти всі механізми, що забезпечать поступове економічне зростання [62, с. 7].

Як свідчить міжнародний досвід найбільш розвинених країн з перехідною економікою, саме ті країни, які послідовно впроваджували світовий досвід ефективної монетарної політики змогли досягти визначних результатів у стабілізації економіки та високих темпів економічного розвитку. Таким чином, теоретичне та практичне дослідження шляхів оптимізації банківського сектору України має відіграти важливу стабілізаційну роль та стати прискорювачем росту.

У високо розвинених країнах з ринковою економікою функціонують цілі системи державного регулювання банківської діяльності. У деяких із них такі системи існують близько століть. А у інших сформовані від нещодавно.

Впродовж останніх десяти років минулого століття відбулися реформи у банківських системах постсоціалістичних країн, невід'ємним елементом яких було становлення системи банківського регулювання. Саме певні зміни у концепції побудови банківської системи відбуваються і в деяких країнах із сталим економічним розвитком [68, с. 16].

У світовій практиці не існує єдиного підходу та погляду до інституційної побудови системи банківського регулювання. Головною мірою визначення її особливостей є соціально-економічний та історичний розвиток країн, характер та традиції банківської системи.

До таких чинників мають належність законодавчо-інституційні реформи, що проводились з кінця 60-их років минулого століття у більшості економічно розвинених країн.

Метою саме цих реформ стало пом'якшення, а подекуди і відміна деяких заборон і обмежень для суб'єктів грошово-кредитного ринку, саме тих, що стосувались відкриття банківськими установами нових установ, створення холдингів, філій, контроль за відсотковими та тарифними ставками за банківські продукти і послуги.

У практику для банківських установ почали вводити нові фінансові інструменти та нові види банківського обслуговування. Характерною рисою розвитку сучасної системи банківського регулювання у розвинених країнах світу є посилення вимог, що до банків з боку забезпечення прозорості їхньої діяльності.

Під законодавчими обмеженнями банківської діяльності у розвинених країнах Заходу на різних етапах їх розвитку мали на меті перестрахувати банківську діяльність від небезпеки масових банкрутств, надмірного ринку, руйнівної конкуренції, тощо.

На інституційну побудову системи банківського регулювання особливий вплив мають історичний та економічний розвиток країни, а також традиції та характер банківської системи [68,с. 14].

Саме за допомогою цього особливості банківського законодавства у США сприяли збереженню децентралізованої роздробленої банківської системи. У Сполучених Штатах історично створено розгалужену систему банківського регулювання як на федеральному рівні, так і на рівні окремих штатів. В цій банківській системі функціонує дванадцять федеральних резервних банків (Нью-Йорк, Бостон, Атланта, Сан-Франциско, Філадельфія, Даллас). Основними системи, що проводять банківське регулювання у США є: Федеральна резервна система, Федеральна корпорація страхування депозитів і банківські департаменти в урядах штатів, Служба контролера грошового обігу.

Основу для системи федерального регулювання американської банківської діяльності становив Закон "Про діяльність національних банків" (1864 р.), саме який запровадив обов'язкові резерви, створив порядок створення і діяльності національних банків.

Банківське законодавство цієї країни розвивалося поступовими темпами, під впливом різноманітних історичних обставин. В загалі, банківське законодавство США, не беручи до уваги усі ті труднощі та кризові явища, які в свою чергу обумовлювали потребу постійного удосконалення правового регулювання банківської діяльності, саме воно слугувало зміцненню фінансової системи країни [69,с.150].

Основною характерною рисою законотворчого процесу стало усвідомлення того, що роль уряду у сфері банківського регулювання повинна бути принциповою і визначальною, щоб не допускати фінансових депресій.

Так, у період правління Президента Ф. Рузвельта (1934 р.) у США на той період бушувала системна банківська криза, внаслідок якої більшість банків

змушені було зупинити свою діяльність. З метою усунення цієї кризи було вжиті такі заходи:

- уведено федеральні гарантії для банківських депозитів;
- тимчасово зупини діяльність усі банківські установи;
- слабкі банки мали можливість отримати фінансову допомогу через федеральні позики;

Особливістю банківської системи США є те, що на теренах країні тривалий час існувала децентралізована система банкотної емісії. Але, у період з 1864 по 1914 рр. емісію здійснювало декілька тисяч банків. Уже у 1913 р. урядом США було прийнято Закон «Про Федеральну резервну систему», який саме визначав систему Центрального банку США та методи здійснення грошово-кредитної політики. Згідно цього закону було створено 12 резервних банків по всій території країни, які проводили свою діяльність до цього часу і виконують функції депозитаріїв для резервів Федерального резервного банку [69,с. 140].

У 1933 р. було прийнято Закон "Про банківську діяльність", який чітко окреслював границі діяльності комерційних банків та інвестиційних компаній. З цього часу кількість банків із філіями почала шалено зростати.

До 1966 р. на території США діяло 3 300 банків із 16 600 філій [69, с. 132]. У 1956 р. був прийнятий Закон "Про банківську холдингову компанію", правила якого розширили сферу діяльності банків, а саме через створення ними холдингових компаній. У 1994 і теж приніс певні законодавчі зміни, було знято всі заборони, що стосувались територіальних обмежень діяльності філій банків, внаслідок чого швидко зросла кількість банків з філіями.

Усі ці зміни дали можливість американським банкам швидко та успішно увійти в міжнародну фінансову систему. Саме ця політика сприяла укріпленню домінуючої ролі США на міжнародному фінансовому ринку. Після того, як було створено систему та правила регулювання банківської діяльності між самими штатами, діяльність філій стала ліберальнішою. У результаті чого це призвело до числа збільшення кількості приватних банків. Банківські установи, які проводять операції поза межами одного штату, так само отримали змогу перетинати й міжнародні кордони, що створило додаткові важелі для регулювання американської банківської системи.

Прийняття у 1978 р. Закону "Про норми регулювання фінансових інститутів і контролю за процентною ставкою" надало змогу контролюючим органам не лише зупиняти діяльність банків та усувати окремих працівників, але й накладати штрафи на ті банки і на тих співробітників, які не виконують розпорядження контролюючих органів і порушують чинне законодавство.

У 1989 р. прийнятим Законом "Про реформу фінансових інститутів, їхнє оздоровлення і застосування примусових мір", контролюючі органи отримали змогу застосовувати примусові заходи не тільки, щодо банків та їх працівників, а й щодо тих працівників, які працюють за контрактом.

У 1999 р. в США була проведена системна банківська реформа, початок якій поклав Gram-Leach Bliley Act 1999 р. Суть цього закону дала змогу значно розширити сферу діяльності банків та інших фінансових інститутів і дозволив їх вихід на ринок страхових послуг [83,с. 275].

На сьогодні банківське регулювання США проводиться на засадах ліберальних принципах. Широкого розмаху набули процеси злиття банків, підґрунтям до чого стала фінансова криза.

Значними особливостями, які б доцільно було використовувати у розвитку вітчизняної банківської системи, наділена банківська система Німеччини. Вона містять два основних важелі: Німецький федеральний банк (Бундесбанк) та велику мережу комерційних банківських установ. Для ФРН характерною особливістю є невисокий рівень централізації банківського бізнесу. Тому значну, а по декуди головну роль у цій країні відіграють земельні банки.

Німецький Федеральний банк є центральним банком банківської системи Німеччини. Він виник у 1875 р. та включає в себе 12 центральних земельних банків. Бундесбанк не підпорядковується ні Уряду, ні Парламенту, ні Вищому Суду, а лише Закону «Про Бундесбанк».

Основними його функціями, що входять в його розпорядження є: нагляд за діяльністю банків на підставі аналізу їх фінансової звітності, здійснення інспекційних перевірок на місцях, аналіз аудиторських висновків.

У Німеччині банки, як фінансові інститути, з'явилися ще у ХІХ ст. Тоді було створено трійку найпотужніших банків, які діють дотепер: "Дойчебанк", "Комерцбанк", "Дрезднербанк".

Характерні риси німецьких банків включають в себе наступне:

- універсальність своєї діяльності. Впродовж тривалого часу саме такі банківські установи не лише надають довготермінові кредити, а й вкладають кошти у власний капітал підприємств;

- присутність банків у вигляді пайової участі в капіталі німецьких підприємств. Така присутність надає додаткові переваги як банкам, так і підприємствам. Для банку вона дає змогу забезпечити кращий контроль за роботою підприємства, а підприємству – скоротити загальну вартість фінансування виробництва. Присутність німецьких універсальних банків у промисловості часто викликає невдоволення з боку інших установ, зазвичай, конкурентів. Але водночас ця присутність часто допомагає підприємствам у складні часи, коли банки "рятують" їх;

- величезний кооперативний сектор. На сьогодні у ФРН функціонує близько 1,5 тис. кооперативних банків, що обслуговують малий та середній бізнес у містах та селах. Головною та керуючою установою Коопбанків є Німецький кооперативний банк. У ФРН діє близько 500 ощадних кас, які мають 2,5 тис. філій. Центральна установа, яка здійснює контроль над ощадними касами – це "жироцентрально", таких є дванадцять. Вони проводять операції з безготівкового розрахунку населення і кредитування муніципалітетів [70, с. 14].

Важливими знаряддями впливу уряду на відтворення економіки є державні банки з особливими завданнями – "Банк відновлення" та "Експортний банк". Банківські установи цієї держави є основними постачальниками ліквідних коштів і водночас основними одержувачами доходів від "реконструкції Східної Німеччини". Серед самих найрозвиненіших країн світу, тільки у Німецькій банківській системі основними джерелами фінансування є не цінні папери, а банківські кредити, а цей факт у свою чергу є свідченням того, що країни притаманний високий освітній рівень населення, яке має змогу користуватись послугами банків для здобуття освіти.

Ще однією є банківська система Великобританії. Саме завдяки відсутності антимонопольного законодавства та суворого контролю за злиттям банків, у економіці цієї країни досягнуто високого ступеня концентрації банківського капіталу.

Усі повноваження щодо регулювання діяльності банків покладено на Банк Англії, який часто проводив банківське регулювання, на неформальній основі. Фінансової криза 70-их–80-их років минулого століття завдала цій банківській системі значних труднощів. В результаті чого з метою посилення контролю за діяльністю банків у структурі банку Англії було прийнято рішення про створення спеціальних підрозділів. У 1998 р. у країні було створено новий регулятивно-наглядовий орган з повноваженнями здійснювати нагляд за діяльністю всіх фінансових посередників грошового ринку.

Що ж до банківська системи Італії, на відміну від Німеччини, США та Великобританії, вона є дуже політизованою. Частка участі держави у банківській системі цієї країни сягає наступних значень, а саме: 35 % кредитів. 35 % депозитів та 30 % службовців банківської сфери припадає на державний сектор, та тенденція має негативний вплив на ефективність усієї банківської системи. Поряд з тим в Італії спостерігається зниження частки державної власності у банківській системі, причиною чого стали приватизаційні процеси країни [70,с.10].

У Конституції не визначено та не закріплено правового статусу центрального банку Італії. Особливістю якого є й те, що його засновником виступала не держава, а саме приватні структури – страхові компанії, банки, установи соціального забезпечення. У 1945 р. держава зуміла викупити акції Центробанку, щоб володіти контрольним пакетом і отримати змогу проводити через нього свою політику.

Процеси євроінтеграції банківництва в країнах Європейського Союзу і Європи змусили італійських урядовців дійти до реформування банківської системи країни, оскільки в ній набирали сили такі тенденції, як концентрація капіталу, регулювання, удосконалення методів управління ризиками, запровадження сучасних інформаційних технологій.

Першим етапом у цьому напрямку стало прийняття у 1990 р. Закону «Амато – Карл» який запропонував приватизацію банківських установ. Цей закон став зеленим світлом для перетворення державних комунальних банків в акціонерні товариства і вільний продаж 49 % акцій; стимулювання злиття банків за допомогою податкових пільг; публічний продаж державних міноритарних акцій.

Другим важливим етапом у період формування ефективної банківської системи в Італії стало прийняття у 1994 р. "Єдиного банківського кодексу", який по суті надавав змогу банкам обирати будь-яку, на їх розсуд організаційну форму і розширювати спектр своїх послуг, за головну запропонував модель універсального банку, визначив конкурентний стан банківництва як ринкову норму. Результатом чого у наступні 8 років кількість власників банківських акцій зросла практично до 2 млн. чол., значно зріс капітал та норма прибутку [70, с. 7].

Одними із найбільших банків Італії є: "Унікредіто", "Банк Інтеза", "Сан-Паоло Імі". Це одні з тих найбільших і найпотужніших банківських груп Європи. В Італії не існує жодного аграрного банку, напрочуд функціонують універсальні банки і ощадні каси, що мають у своєму підпорядкуванні відділи аграрного кредиту. В Італії запропоновано вкладникам високі гарантії. А саме, гарантованою виплатою на одного вкладника становить 130 тис. дол., із яких 24 тис., повинні бути виплачені протягом перших трьох місяців після банкрутства банківської установи.

Протягом останніх років у всіх країнах світу перебуває глибока фінансова криза, що завдала надзвичайних збитків провідним країнам світу з добре розвиненими фондовими ринками, а саме таким як: Великобританія, Німеччина, Японія. Пізніше ця криза доторкнулась тих країн, що не витримали тиску національної валюти, серед яких і перебувала Україна.

Глибоке поширення та занурення в економіку різних країн фінансової кризи мало негативний вплив на реальну економіку, насамперед на банківський сектор. Що слугувало падінню ВВП та зростання показників безробіття у більшості країн світу [69,с. 140].

Уряди деяких з них, а серед них й уряд України, змушені були звертатись за допомогою до Міжнародного валютного фонду. Серед найпоширеніших антикризових заходів, яких вживали уряд іноземних держав, на нашу думку необхідно виділити наступні:

- зобов'язання банків, яким була надана державна допомога, у пріоритетному порядку кредитувати стратегічні галузі економіки;
- надання банкам державних гарантій за зарубіжними позиками в іноземній валюті;

- часткову націоналізацію комерційних банків із одночасним посиленням державного контролю за їхньою діяльністю;
- мобілізацію заощаджень населення та повернення довіри до банківської системи.

Для того покращити та оптимізувати банківську систему України можна залучити певні практичні навички у вище наведених країнах, а саме:

- у банківській системі Італії гарантованою виплатою на одного вкладника становить 130 тис. дол., із яких 24 тис., повинні бути виплачені протягом перших трьох місяців після банкрутства банківської установи, саме цей фактор дасть змогу повернути довіру до банківської системи України.
- з метою посилення контролю за діяльністю банків у структурі банку Англії було прийнято рішення про створення спеціальних підрозділів. У 1998 р. у країні було створено новий регулятивно-наглядовий орган з повноваженнями здійснювати нагляд за діяльністю всіх фінансових посередників грошового ринку, щодо до України то цей чинник дасть змогу детальніше контролювати та висвітлювати роботу банківських установ.

Банківські системи розгляне них вище країн є усі з ринковою економікою. Приклад банківських систем Німеччини, США, Великобританії та Італії є результатами того, що розвиток банківської сфери, а також будь які зрушення у фінансових відносинах були зумовлені у більшості законодавчо-інституційними перетвореннями в банківській діяльності, що отримали своє формування у процесі історичного розвитку.

Саме тому кожна з наведених країн має свій особливий досвід та підхід, щодо здійснення інституційних реформ, який міг би стати корисним при удосконаленні вітчизняної банківської системи.

Висновок до розділу 3

У розділі запропоновано напрями оптимізації впливу монетарної політики Національного банку України на економічний розвиток. Головним пріоритетом діяльності Національного банку України визначено досягнення та підтримку цінової стабільності в державі. Що фактично засвідчує перехід до монетарного режиму, який ґрунтується на ціновій стабільності. Законом також було вдосконалено та роз'яснено визначення поняття «цінова стабільність», а саме методом зосереджування уваги на середньострокову перспективу (від 3 до 5 років) за умов підтримання низьких темпів споживчої інфляції [6,с.296].

Це свідчить, що все ж допускається незначне відхилення динаміки інфляції від визначеного тренду в разі певних змін в економіці та приведення окремих цін і тарифів у відповідність до ринкових рівнів. Головною умовою є те, що таке короткострокове відхилення не повинно наносити впливу на досягнення визначених середньострокових інфляційних орієнтирів.

Також розглядаються проблеми та шляхи покращення співпраці банківського та реальних секторів. Для того, щоб забезпечити поступове економічне зростання в Україні саме у довгостроковій перспективі практично найважливішого значення набуває збільшення обсягів фінансування інвестицій, саме, у реальний сектор економіки [41,с. 210].

Проте, основним та головним джерелом фінансування капітальних вкладень залишаються власні кошти підприємств та організацій (більше 60%), другим за значенням джерелом фінансування розвитку реального сектору є використання позики з боку банківського сектору. Зростання кредитних вкладень в економіку України за період, з 2006-2008 роки збільшились з 19,6 млрд. грн. до 518,1 млрд. грн. Ця інформація дає можливість стверджувати, що кредитна політика вітчизняних банків стає інвестиційно орієнтованою, тобто починає відповідати потребам розвитку економіки України за інноваційно-інвестиційною моделлю [11].

Докорінна зміна характеру зв'язків банків із виробництвом є найважливішою умовою не лише оздоровлення національної економіки, а й зміцнення самого банківського сектору. Саме тому стратегічним напрямом розвитку банківської системи має стати ефективна взаємодія з реальним сектором економіки.

Розділ характеризується також розглядом можливих шляхів впровадження у банківську практику нашої країни світового досвіду ведення банківської справи. Врахування останніх тенденцій у розвитку світової банківської індустрії є дуже важливим для визначення стратегії розвитку української банківської системи, оскільки дозволить задіяти всі механізми, що забезпечать поступове економічне зростання [62,с. 7].

У світовій практиці не існує єдиного підходу та погляду до інституційної побудови системи банківського регулювання. Головною мірою визначення її особливостей є соціально-економічний та історичний розвиток країн, характер та традиції банківської системи. У розділі представленні банківські системи 3-х різних країн: Італії, Німеччини та Сполучених Штатів Америки. Усі ці банківські системи між собою зовсім різні, як традиціями так і законодавством, та історичним становленням. Але для України певні моменти їхньої роботи стали б позитивними у використанні. А саме у банківській системі Італії гарантованою виплатою на одного вкладника становить 130 тис. дол., із яких 24 тис., повинні бути виплачені протягом перших трьох місяців після банкрутства банківської установи. Таких захист інтересів вкладників підняв би довіру до банківської системи України на новий рівень, який надзвичайно їй необхідний.

ВИСНОВКИ

Результати дипломної роботи дають можливість здійснити наступні та найважливіші висновки, що характеризуються науковою новизною та мають практичне значення:

1. Сучасну банківську систему необхідно розглядати як велику динамічну та цілеспрямовану відкриту систему, що характеризується: наявністю значної кількості елементів, які виконують різні функції і мають багаторівневу ієрархічну структуру; нерегулярністю впливу зовнішнього середовища та стохастичністю в поведінці системи; динамічністю поведінки елементів, підсистем і системи в цілому, наявністю складних взаємозв'язків, включаючи зворотні; наявністю визначеної процедури прийняття рішень.

2. Банківська система України є системою перехідного типу, що має наступні притаманні особливості: порушення фінансової рівноваги; високий рівень взаємозалежності елементів та компонентів системи; надзвичайно велике значення банківського капіталу як основи фінансової стабільності банківської системи; недосконала організаційна структура; розвиток за рахунок екстенсивних факторів; низька ефективність виконання функцій; більш динамічний розвиток банківських інститутів порівняно з розвитком підприємств реального сектора економіки.

3. Головний та фінальний вплив на розвиток банківської системи України вносить грошово-кредитна політика Національного банку України. Для удосконалення практики грошово-кредитного регулювання в Україні запропоновано забезпечувати стабільність грошового ринку та створення прогнозованої економічної ситуації для економічної системи.

4. Застосовуючи метод синтезу ми отримали можливість не тільки виділити етапи розвитку банківської системи, але й виявити тенденції, щодо функціонуванні банківської системи України за усі роки незалежності, за допомогою економіко-статистичних методів встановити, як позитивні так і негативні риси кількісного та якісного характеру, та що найголовніше визначити пріоритетні напрями подальшого розвитку банківської системи України в цілому.

5. На сучасному етапі розвитку банківської системи прихід міжнародних банківських груп слід розглядати не в якості прямої загрози для вітчизняної

банківської системи, а навпаки, адже вони створюють здорові конкурентні відносини для комерційних банків України, які особливо помітні у сфері кредитування. Банки, відібрані внаслідок жорсткої конкуренції, ефективніше використовують капітал, мають гнучку й стратегічно виважену політику, швидше адаптуються до ринкових нововведень, якісний менеджмент та ефективні інформаційні системи. Також відбудеться активне розширення асортименту банківських послуг. З іншої сторони також потрібно звернути увагу на те, що приплив іноземного капіталу в банківський сектор України можливий лише до тієї межі, до якої буде зберігається контроль за банківською системою вітчизняним законодавством і регулюючими та наглядовими органами.

6. Світова фінансова криза виявила саме вразливість банківської системи. Тому для виходу з кризи не лише потрібна, а й надзвичайно необхідна стабілізація банківської системи, як ключова умова відновлення економічного зростання в Україні, підвищення довіри населення до банківської системи загалом, підтримка ліквідності та платоспроможності українських банків, удосконалення регулювання ліквідності банків, підвищення дієвості нормативів ліквідності та проведення масштабної реформи банківського сектора. Все ж таки, економічна криза є закономірністю і органічною складовою ринкової економіки, яка створює не лише проблеми, а й відкриває нові можливості і шлях до майбутнього зростання, фундамент якого закладається вже сьогодні.

7. Для того, щоб забезпечити поступове економічне зростання в Україні саме у довгостроковій перспективі практично найважливішого значення набуває збільшення обсягів фінансування інвестицій, саме, у реальний сектор економіки. Докорінна зміна характеру зв'язків банків із виробництвом є найважливішою умовою не лише оздоровлення національної економіки, а й зміцнення самого банківського сектора. Саме тому стратегічним напрямом розвитку банківської системи має стати ефективна взаємодія з реальним сектором економіки.

У такому разі надважливого значення набувають дослідження передумов взаємодії банківського та реального секторів національної економіки, виявлення можливих планів і пошуку оптимального варіанту інтеграційних процесів у цій сфері для підвищення ролі банків у фінансуванні економічного зростання в країні.

8. На сьогодні в умовах світової глобалізації банківська практика країн з розвинутою економікою все більше набуває загальних форм, поступово нівелюючи існуючі відмінності у грошово-кредитних системах. Використання світового досвіду для України буде сприяти впровадженню ефективних монетарних інструментів, що у свою чергу допоможе уникнути типових помилок як в монетарній політиці, так і в побудові організаційної структури органів грошової влади України.

Слід враховувати, що в останні роки у світовій банківській індустрії розвинених країн мають місце серйозні зміни, що позначилися, як на ефективності так і на конкурентоспроможності банківського сектору.

9. Отримані у роботі результати дають можливість зробити наступні висновки та пропозиції щодо покращення та вдосконалення діяльності банківської системи України.

Ми вважаємо, що в банківській системі України на сьогодні недостатньо удосконаленні нормативні та законодавчі акти, практично відсутня співпраця банківського та реального секторів, великий ступінь насиченості іноземного капіталу в грошовій масі, саме тому необхідно розвивати наукові дослідження, присвячені практичним проблемам функціонування банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Господарські товариства” Верховна Рада України; Закон від 19.09.1991 № 1576-ХІІ /Верховна Рада України. – Офіц. вид. – // Відомості Верховної Ради України. – № 49. – стаття 682;
2. Закон України “Про банки і банківську діяльність” №2121– ІІІ від 7.12.2000 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Урядовий кур’єр. – 2001. – № 8. – С. 5-13;
3. Закон України “Про Національний банк України” прийнятий 20.05.1999р. № 679 / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної ради. – 1999. – №29. – С. 238;
4. Закон України “Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 31 жовтня 2008 року № 639-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 14. – С. 181;
5. Зарицька, І. М. Особливості функціонування банківського капіталу в глобальному економічному просторі [Текст] / І. М. Зарицька // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 129-144;
6. Іващук О.А. Роль банківської системи в економіці країни [Текст] / О.О. Іващук // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №6. – С. 295-300;
7. Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова НБУ: прийнята 28.08.2001р. № 368: за станом на 20.11.2012 року
8. Костогриз В.Г. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблематика [Текст] / В.Г. Костогриз // Фінансовий простір. – 2012. – №2(6). – С. 85-92;
9. Матвійчук Ю. Банківська система України: кризові уроки і нові загрози [Текст]/ Ю. Матвійчук// Вісник Національного банку України. – 2011. – №12. – С. 24-26;
10. Офіційний сайт Асоціації українських банків. – Режим доступу до сайту: <http://aub.org.ua>;
11. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу до сайту: <http://www.bank.gov.ua>;

12. Положення “Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів” від 08.09.2011 № 306 / Національний банк України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник України. – 2011. – № 84. – С. 141;

13. Потійко Ю. Особливості формування і розрахунку капіталу українських банків [Текст] / Ю. Потійко // Вісник НБУ. – Травень 2002. – С. 17-19;

14. Річний звіт Національного банку України. – 2011. – 186 с.;

15. Річний звіт Національного банку України. – 2008 – 208 с.;

16. Річний звіт Національного банку України. – 2009 – 206 с.;

17. Річний звіт Національного банку України. – 2010 – 240 с.;

18. Філіпова Ю.О. Оцінка фінансової стійкості банківської системи у практиці країн світу [Текст] / Ю.О. Філіпова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. – №3. – С. 192-195;

19. Довгань Ж.М. Роль та місце банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Ж.М. Довгань // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №5. – С. 256-259;

20. Дробязко А. Якою банківська система України виходить із кризи 2008-2009 років? [Текст] / А.Дробязко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 2. – С.4-9;

21. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С.Стельмах [голова] та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.;

22. Дзюблюк О.В. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / О.В. Дзюблюк. – Тернопіль: “Вектор”, 2012. – 462 с.;

23. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с;

24. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід) : Навч. посібник / С. М. Лаптев – Київ : Професіонал, 2004 . – 317 с;

25. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В. Геєць // Економіка України. – № 2. – 2009. – С. 5–23.

26. Довгань Ж. М. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи /Ж. Довгань // Вісник НБУ. – 2009. –№ 4. – С. 20–26.

27. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України і умовах фінансово-економічної кризи /Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. –№ 11. – С. 10–16.

28. Костюченко О.А. Правові аспекти банківської діяльності : посібник по проблемам банківського права / О.А. Костюченко. – К. : Криниця, 2003. – 320 с.

29. Мовсесян А.Г. Сучасні тенденції розвитку світової фінансової системи / А.Г. Мовсесян // Банківська справа. – 2008. –№ 10. – С. 45.

30. Реверчук Н.Й. Банківські кризи: сутність, ознаки, види та методи їх подолання /Н.Й. Реверчук, А.О. Ковалюк // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 87–96.

31. Програма діяльності Кабінету Міністрів України “Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток” : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2009 р. № 316-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rada.gov.ua.

32. Концепція економічної безпеки антикризового управління економікою України. –К. : Крок, 2009. – 72 с.

33. Науменкова С.В. Проблеми підтримки фінансового сектору в умовах світової кризи / С.В. Науменкова // Вісник НБУ. –2010. – № 2. – С. 13–18.

34. Неізнана О. Оцінки та шляхи покращення фінансового стану банків України / О. Неізнана // Ринок цінних паперів України. – 2009. – № 1–2. – С. 41–48.

35. Волкова Н. И. Управление банковской деятельностью : [учебно-практическое пособие] / Н. И. Волкова, Р. А. Герасименко, Т. А. Чашко; под общ. ред. П. В. Егорова. —Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. — 338 с.

36. Любунь О. С. Національний банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності : [навчальний посібник] / О. С. Любунь, В. С. Любунь, І. В. Іванець. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 357 с.

37. Долан З. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / З. Дж. Долан, К. Д. Кемпбелл, Р. Дж. Кемпбелл. — М.-Л., 1991. — 448 с.

38. Щербакова О. Перспективи грошово-кредитної політики на етапі посткризового відновлення економіки України / О. Щербакова // Вісник Національного банку України. — 2011. — № 8. — С. 4-8.

39. Колобов Ю. Монетарні параметри розвитку економіки України / Ю. Колобов // Вісник Національного банку України. — 2012. — № 4. — С. 3-7.

40. Добровольський О.В. Банківська діяльність та її ефективність в умовах ринкової трансформації: дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / Добровольський О. В. — К., 2002. — 217 с.

41. Лепак Р. І. Форми фінансової взаємодії банків і підприємств: дис... канд. екон. наук:08.00.08 / Лепак Роман Іванович. — Л., 2008. — 200 с.

42. Санталиев Р. А. Взаимодействие коммерческих банков и промышленных компаний (Особенности и проблемы): дисс... канд. экон. наук: 08.00.10 / Санталиев Руслан Ахмедович. — М., 2004. — 173 с.

43. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О. І. Сколенко, Т. В. Цимбалюк. — К.: Довіра, 2006. — 789 с.

44. Реверчук О. Банківський сектор та його структура в Україні / О. Реверчук // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — Вип. 19. — С. 420-424.

45. Дзюблюк О.В. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки: [монографія] /О. В. Дзюблюк, О. Л. Малахова. — Тернопіль: Вектор, 2008. — 324 с.

46. Дубровский В. Ж. Институциональное обеспечение механизма взаимодействия банковского и реального секторов экономики / В. Ж. Дубровский, В. А. Ли // Вестник Челябинского государственного университета. — 2009. — № 26 (164). Экономика, Вып. 22. — С. 32-41.

47. Прокопів І. І. Сучасний стан та роль банківської системи у фінансуванні реального сектору економіки / І. І. Прокопів // Економічний простір. — 2009. — № 33. — С. 146-159.

48. Тозик В.В. Теоретический и эмпирический подходы к исследованию взаимодействия банков и предприятий: препринт / В. В. Тозик. — Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2002. — 36 с.

49. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

50. Гриценко Л. Л. Оцінка потреби реального сектору України у банківських кредитах /Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко // Механізм регулювання економіки. — 2009. — Т. 1, № 4. — С. 163-172.

51. Буднік І. О. Проблеми залучення банківських кредитів підприємствами реального сектору економіки в період кризи / І. О. Будник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2009. — № 657. — С. 163-173.

52. Гетманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України: - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 344 с.

53. Закон України «Про тимчасове виконання обов'язків посадових осіб, яких призначає на посаду за згодою Верховної Ради України Президент України або Верховна Рада України за поданням Президента України», 1998, N 14, ст.59

54. Карманов Є. Банківський кодекс України - об'єктивна необхідність // Вісник Національного банку України.- 2005.- № 11.-С.44-46.

55. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика.- К.: Знання України, 2006.- 332 с.

56. Смовженко Т., Другов О. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект // Вісник Національного банку України.- 2005.- № 11.-С. 34-37.

57. Сорока А.А. Специфіка розвитку банківського сектору в перехідних економіках // Економіка. Фінанси. Право.- 2005.- № 1.- С. 17-22.

58. Старинський М.В. Становлення Національного банку України як центрального банку держави // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.15.- Суми: УАБС НБУ,2006.- С.143-149.

59. Тигипко С.Л. Проблемы реформирования банковской системы Украины в контексте европейской интеграции // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 11.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС,2004.- С.7-15.

60. Тігіпко С. Л. Сучасна Україна: шляхи, форми, проблеми реформування банківської системи // Вісник Національного банку України.- 2003.- № 4.-С. 2-7.

61. Тігіпко С.Л. Напрями розвитку банківської системи України: проблеми вибору і впровадження // Вісник Національного банку України.- 2004.- № 6.- С. 5-7.

62. Тігіпко С.Л. Стратегічні завдання розвитку банківської системи України в умовах глобалізації світової економіки // Вісник Української академії банківської справи.- 2003.- № 2.- С. 3-8.

63. Шейко О.П. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку національної банківської системи // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 9.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС,2004.- С.301-305.

64. Шелудько Н.М. Сучасні тенденції фінансової глобалізації та їх вплив на розвиток банківського сектору України //Актуальні проблеми економіки.- 2006.- № 2.-С.85-93.

65. Яворенко О.В. Банківські операції: Навч. Посібник. — К.: Т-во "Знання",КОО,2000р.—243 с.

66. Івасів Б.С. Гроші та кредит. Тернопіль: Карт-бланш, 2000, 510 с.

67. Баранецький І. Світова фінансова криза: перші результати та уроки для України / І. Баранецький // Зовнішні справи. – 2008. – № 12. – С. 5-7.

68. Кушнеренко С.М. Оптимізація банківської системи України в контексті міжнародного досвіду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / С.М. Кушнеренко. – К., 2004. – 18 с.

69. Реверчук С.К. Грошово-банківські системи зарубіжних країн : навч.-метод. посібн. / С.К. Реверчук. – Львів : Вид-во "Тріада плюс". – 2007. – 160 с.

70. Масленніков, В. В. Національні банківські системи [Текст] /В. В. Масленніков, Ю. А. Соколов // Банки та банківські системи. – 2006. – № 3. – С. 4–16.

71. Міщенко, В. Проблеми реорганізації та реструктуризації комерційних банків [Текст] / В. Міщенко, І. Вядрова // Банківська справа. – 2001. – № 1. – С. 3–7.

72. Петрик, О. Історія монетарного устрою в Україні [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 1. – С. 5.
73. Плисецкий, Д. Система мониторинга финансового сектора экономики [Текст] / Д. Плисецкий // Банковское дело. – 2004. – № 9–10.
74. Жигайло, Г. Без технічного інструментарію реалізувати масштабний проект було б неможливо [Текст] / Г. Жигайло // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 12. – С. 8–18.
75. Коваленко, В. В. Діагностичні процеси в антикризовому управлінні банківською системою [Текст] / В. В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1 – С. 81–88.
76. Коваленко, В. В. Банківська криза та інструменти антикризового управління [Текст] / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, О. В. Крухмаль // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 144–151.
77. Коваленко, В. В. Вплив грошово-кредитної політики на рівень економічного зростання в Україні [Текст] / В. В. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України [Текст] : зб. тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (25-26 листопада 2004 р.). – Суми, 2004. – С. 53–55.
78. Концепція економічної безпеки антикризового управління економікою України. – К. : Крок, 2009. – 72 с.
79. Науменкова С.В. Проблеми підтримки фінансового сектору в умовах світової кризи / С.В. Науменкова // Вісник НБУ. – 2010. – № 2. – С. 13–18.
80. Коваленко В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика.- К.: Знання України, 2006.- 332 с.
81. Волошин И.В. Оценка банковских рисков: новые подходы. Киев: Эльга, Ника-Центр, 2004, 216 с.
82. Банківські операції: Підручник / За ред. проф. Мороза А.М.— К.:КНЕУ, 2000.— 384с.
83. Балабанов И.Т. Банковское дело. Санкт-Петербург: Питер, 2001, 304с.
84. Алексеенко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики. Київ: КНЕУ, 2002, 276 с.

85. Положення НБУ "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями від 06.07.2000 р. // Нормативні акти НБУ —2000- №9-с.50.

86. Васюренко О.В. Банківський менеджмент. Київ: Видавничий центр "Академія", 2001, 320 с.

87. Банківський нагляд: Навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України; Ун-т економіки та права "Крок"; Грушко В.І.; Лаптев С.М.; Любунь О.С.; Раєвський К.Є.- К.: ЦНЛ, 2004.- 264 с.